

De Beer van dichtbij

Verhalen uit de eerste hand

Mededelingenreeks Natuurmonument De Beer 20

Ed Buijsman (redactie)

De Beer van dichtbij – verhalen uit de eerste hand

Mededelingenreeks Natuurmonument De Beer 20

Tinsentiep Houten, januari 2019

Ed Buijsman © Tinsentiep, Houten

De *Mededelingenreeks Natuurmonument De Beer* beoogt informatie over het voormalige natuurmonument De Beer toegankelijk te maken.

De uitgaven zijn ook beschikbaar via de website overnatuurmonumentdebeer.inzichten.nl.

Foto voorpagina

Gerard Ouweeneel en zijn zus lek op De Beer, augustus 1963.

Foto collectie Gerard Ouweeneel

Correspondentieadres

Bovencamp 57

3992 RX Houten

030 6373498

natuurmonumentdebeer@inzichten.nl

Deze uitgave of delen eruit mogen vrijelijk worden verspreid en vermenigvuldigd op voorwaarde dat te allen tijde duidelijk is welke de herkomst van de informatie is.

Inhoud

Voorwoord 5

Jan Drijver

Aan den overkant 7

Jac. P. Thijssse

Strandleven 9

Jan Pieter Strijbos

Op „De Beer” 12

Rinke Tolman & Jan Isaac van Schaick

Voor- en najaar op De Beer 14

Rinke Tolman & Jan Isaac van Schaick

In de stilte 20

Frans Beekman

Met de NJN naar De Beer 27

Luuk Draaijer

Steppenvorkstaartplevier 29

Gerard Ouweneel

Op De Beer stond onze graalburg, herfst 1950 31

Alleen lachsterns, 1954, 20 juni 34

Hunkeren naar De Beer, 1956, 6 september 36

Bij een noordwester was de Zuidpier ‘the place to be’, 1956, 6 oktober 38

Een week voor de baggermolens begonnen te graven naar de Morinelplevieren, 1958, 6 september 41

De Beer in sneeuw en ijs, 1963, 12 januari 44

Jan Koolen

Herinnering aan De Beer 47

Bik (M.J.) Tekke

Een Pakistaanse prinses bezoekt “De Beer” 48

Niek Vechtmann

Herinneringen aan de Beer (1) 50

Herinneringen aan de Beer (2) 51

Herinneringen aan de Beer (3) 53

Herinneringen aan de Beer (4) 54

Jan van Gelderen

Drie eitjes, zou ik zo zeggen 56

Literatuur 57

Voorwoord

‘Jullie altijd met die De Beer’, kreeg Gerard Ouweeneel ooit door een jonge vogelaar toegevoegd toen hij bezig was met vogels waarnemen. Reden voor dit verwijt van de medevogelaar was de mijmering van een aantal oudere vogelaars over het fameuze natuurmonument De Beer. Gerard Ouweeneel beschrijft deze scène in zijn artikel ‘Adrenaline op De Beer’.¹ In hetzelfde artikel rept hij van ‘Denkend aan De Beer levert het vermogen van de mens om in de geest opgetaste herinneringen op het netvlies te projecteren, een kostbare collectie afdrukken op’. Gerard Ouweeneel is echter niet de enige van zijn generatie die ook nu nog euforische gedachten heeft over De Beer. Hij is een van meer die nog steeds in woord en geschrift niet nalaten om steeds weer te herinneren – ‘misschien wel tot vervelens toe’, zoals Ouweeneel zegt - aan de ooit onvergeloofbare kwaliteit van De Beer.

De generatie die De Beer in de jaren vijftig zelf nog heeft meegemaakt, heeft inmiddels een hoge leeftijd bereikt. Mensen die De Beer in zijn volle glorie, dat is voor 1940, hebben meegemaakt, zijn er al niet meer. Daarvoor moeten we teruggrijpen op publicaties van Strijbos, Thijsse, De Waard en vele anderen. Nu ook de rijen van de naoorlogse De Beerbezoekers steeds meer uitgedund raken, was het tijd om een aantal ooggetuigenverslagen te bundelen. De verhalen van Frans Beekman, Luuk Draaijer en Gerard Ouweeneel zijn op verzoek geschreven voor de website over natuurmonument De Beer.² Er is natuurlijk veel geschreven over De Beer in natuurtijdschriften, zowel voor als na de oorlog. Dat zal hier niet worden herhaald. Wel zijn een aantal verhalen toegevoegd die op minder voor de hand liggende plaatsen zijn verschenen, zoals in kranten of als onderdeel van boeken over de Nederlandse natuur.

Frans Beekman, Luuk Draaijer en Gerard Ouweeneel worden bedankt voor hun zeer gewaardeerde bijdragen en hun commentaar op een eerdere versie van deze publicatie.

Ed Buijsman, januari 2019

¹ G. Ouweeneel, ‘Adrenaline op De Beer’, in: L. Peeters (red.) *Vogellogboek van de twintigste eeuw. 75 belevingen van 50 Nederlandse vogelaars*, Kempen Eindhoven, 2001.

² overnatuurmonumentdebeer.inzichten.nl

De Beer op de topografische kaart uit 1938. In de tijd waarin de verhalen van Jan Drijver, Jac. P. Thijssen, Jan Pieter Strijbos en Rinke Tolman en Jan Isaac van Schaick spelen, zag De Beer er ongeveer zo uit.

Jan Drijver

Aan den overkant³

Bij tientallen vlogen de sterntjes boven den Waterweg rond. In allerlei richting trokken zij af en aan, hielden plotseling hun vaart in en veranderden weer van koers. Telkens ook werkten zij zich omhoog, hielden zich met snel slaande vleugels staande in de lucht, tuurden recht naar omlaag en schoten dan met zooveel snelheid in het water neer, dat voor een oogenblik alleen de vleugelpunten zichtbaar bleven. De vogels waren op jacht en nu de eb den stroom versterkte, was het voedsel maar voor het grijpen. Enkele sterntjes reipten zich laag over het water naar de broedplaatsen aan den overkant voort, hun prooi, gewoonlijk een zilverglanzend vischje, in den snavel torsende. Op den half zandigen, half slibbigen zuidwal loonden de sterntjes in goed gesloten troepjes bij elkaar, genietende van de rust en van de warmte. Even dribbelden zij soms heen en weer, een enkelen keer ook spreidden zij de vleugels uit, horizontaal of verticaal, doch daarbij bleef het dan ook.

Een paar bergeenden, dat zich in het ondiepste gedeelte van het water ophield en in de beste verstandhouding naar voedsel had gezocht, werd plotseling door een indringer gestoord. Een derde bergeend, een woerd met donkerrooden snavel en snavelknobbel, had zich bij hen geveegd en het eerste mannetje kon daarin niets anders zien dan een bedreiging van zijn rechten. Met een sprongetje schoot hij op zijn tegenstander toe; het water plaste op en half onder water, half boven water ontwikkelde zich een zware strijd, die pas eindigde, toen de indringer laag over het water voortvluchtte. Het gehele gevecht had zich in de onmiddellijke nabijheid van de vrouwelijke bergeend afgespeeld en toch had zij, de inzet van den strijd, niet de minste belangstelling getoond in den afloop. Verder op de moddervlakte scharrelde nog een paar bonte scholeksters en een roetzwarte schollevaar ging vlak over het water in de richting van de zee.

De vreemdeling, die den Waterweg binnen valt, moet wel een gunstigen indruk krijgen van den vogelrijkdom van ons land. En inderdaad, de omgeving van den Hoek is een onzer rijkste vogeloorden en het eigenlijke terrein voor die vogels is de z.g. "Overkant", het woeste en gelukkig nog eenzame terrein ten Zuiden van den Waterweg. Eertijds de Zuidelijkste punt vormende van de Hollandsche duinenrij, werd het bij het graven van den breeden vaarweg daarvan afgescheiden en thans is het het Westelijke deel van het eiland Rozenburg geworden. Het geheele gebied men zijn breede stranden, zijn groote zandvlakten en zijn grillig dooreengeworpen duinengroepjes is onbewoond, behalve dan, dat er een klein houten huisje is opgeslagen juist vóór den aanlegsteiger. Meer naar het Oosten ligt de groote boerderij van den Scheurpolder en daar omheen enkele arbeiderswoningen. Langs den Waterweg strekt zich een vrij breede duinenrij uit, dicht begroeid met vlier, liguster en duindoorn; op de meeste plaatsen vormt het geheel een ondoordringbaar woud, te meer nog, omdat braam en brandnetel er welig tieren, terwijl de heggerank zich tot in de toppen der struiken slingert. Hier en daar is een wilg opgeschoten en op enkele plekken is men met het aanplanten van dennenbosch begonnen, doch dat alles gaat schier verloren in het groote veld van duindoorns, vlier- en ligusterstruiken. Dennenaanplant is hier voor het vastleggen der duinen geheel overbodig en zou het merkwaardige van het landschap ook slechts kunnen schaden. Opvallend welig is de groei aan de hellingen en zelfs op de toppen dezer duinen en bij nadere beschouwing is dat ook wel te verklaren. Zooals de duinen nu liggen, werden zij niet door de natuur gevormd; de uitgegraven grond van den Waterweg heeft het oorspronkelijke landschap overdekt. Zoo zijn er toppen van louter klei en het heuvelachtige gebied, door den boer van den Scheurpolder in bouwland omgezet, heeft ook zeker een dergelijken bodem van klei. Als een breede tong steekt deze gecultiveerde strook vooruit naar het Westen en het landschap is er niet fraaier op geworden. De grazige strandweiden daarachter misstaan in veel geringer mate, zijn ook trouwens veel meer in den natuurlijken staat gelaten. De dichtbewassen duinenrij is rijk aan vogels, biedt ook alles, wat die dieren noodig hebben voor een behoorlijke ontwikkeling, in de eerste plaats een overvloed van voedsel en bovendien een groote mate van veiligheid. Kneutjes fladderden overal weg

*Jan Drijver (1886-1983), hier op een foto uit 1927, vervulde veel bestuursfuncties bij natuurorganisaties
Foto collectie Ed Buijsman.*

³ Gepubliceerd in 'Algemeen Handelsblad', 2 juni 1921.

uit het dichte hout langs de slingerpaadjes, fitissen zongen in onze onmiddellijke nabijheid en de nachtegaal moet er, te oordelen naar den zang, bijzonder algemeen zijn. Vinken en lijsters ontbraken al evenmin en grasmusschen en tuinfluiters waren aan alle kanten te hooren. Een zoo ontoegankelijk terrein, rijk aan allerlei zangvogels, is een uitgezochte plaats voor koekoeken en de vele harige rupsen waarborgen bovendien nog een goed en een gemakkelijk leven. Het aantal koekoeken is nooit gemakkelijk te schatten, maar zoo talrijk zijn zij in ieder geval aan den “Overkant”, dat hun geroep geen oogenblik schijnt te verstommen. Zwarte kraaien komen er nog al voor en paarsgewijze hielden zij hun strooptochten over de duinen en over de vlakten. Eksters schijnen er slechts weinig te huizen en beide vogelsoorten zullen aan de geheele bevolking stellig geen schade van eenige beteekenis kunnen toebrengen. Intusschen is de geheele Overkant als jachtterrein gereserveerd en de zwarte en de bonte vogels zullen er diensgevolge geen volkomen veilig leven kunnen leiden. Fazanten waren er veel te hooren en de duiven waren er flink vertegenwoordigd. Het aantal tortels en houtduiven wordt er zeer zeker nog overtroffen door dat der kleine boschduiven. Deze donkerblauwe duifjes vlogen overal van de duinhellingen af en de vele konijnenholen bieden hun daar ook goede nestplaatsen aan. Alleen zullen zij soms verstoord worden door de bergeenden, die er in grooten getale broeden. De duinen waren letterlijk overdekt met hun spoor en overal op de toppen hadden de forsche, bonte vogels zich geposteerd. En geen oogenblik waren zij ook uit de lucht verdwenen. Maar wie wil zien, hoe rijk de bergeendenbevolking er is, moet gaan naar de kleine plassen en naar de strandweiden aan den voet van de duinenrij. Nergens op de Waddeneilanden komt deze vogel meer zoo talrijk voor; troepen van veertig en vijftig of meer stuks zijn aan den Hoek geen zeldzaamheid. Dat de bergeenden zich aan den overkant zoo goed hebben kunnen handhaven, danken zij aan de dichte vegetatie, die het vinden van de nesten niet gemakkelijk maakt. En toch werd er in vroeger jaren ijverig jacht gemaakt op de bergeendeneieren en deze nestenplundering, die haast overal tot groote natuurverarming leidde, was gegrond op een oude en verouderde bepaling in de jachtwet. Hoe de nieuwe wet zal luiden, valt nu nog niet te voorspellen, maar dat de ongunstige bepaling ten opzichte van de bergeenden gehandhaafd zal blijven, is niet te denken. Trouwens, in het ontwerp werd die bepaling ook niet meer opgenomen. Meer naar het zuiden krijgt het landschap het karakter van een strandgebied. De duinen nemen in omvang af en ten slotte vindt men er slechts op zich zelf staande heuveltjes met helm overdekt. Meer naar het Oosten trekt zich ook daar weer een ruime strandweide uit met een bevolking van kieviten, tureluurs en grutto's. De jonge runderen, welke daar grazen, maken de bestaansvoorwaarden dezer vogels natuurlijk niet gunstiger. Het woeste strandgebied is dan ook de eigenlijke broedplaats en de meest voorkomende vogelsoort is het gewone sterntje, ook wel gewone zeezwaluw of vischdieffe genoemd. Dat sterntje behoorde eigenlijk te zijn de karaktervogel van onze kuststrook en is dat ook werkelijk geweest. Maar de broedplaatsen namen hoe langer hoe meer in beteekenis af en de genadeslag werd dezen vogels toegebracht, nu ongeveer dertien jaar geleden, toen er midden in den broedtijd tienduizenden geschoten werden, alleen voor mode-doeleinden en toen er evenveel tienduizenden jongen van honger moesten omkomen. Toen begonnen de sterntjes, werkelijk zeldzaam aan de Nederlandsche kust te worden, doch na dien tijd hebben zij zich dank zij een wettelijke en een praktische bescherming, weer kunnen uitbreiden. Griend en de Hoek van Holland vormen nu wel de rijkste broedplaatsen. Van de lage duintjes en niet minder van het begroeide schelpenstrand vlogen wolken dezer vogels op en het aantal nesten was op die plaatsen niet meer te tellen. De broedtijd voor de sterntjes was nog niet ver gevorderd en de meeste nesten waren dan ook nog leeg; enkele bevatten eieren, meestentijds één. Boven ons cirkelden de vogels rond, steeds maar krijschende. De scholeksterparen, welke zich daar ophiielden, hadden hun legses al compleet en op allerhande wijzen trachtten zij ons te misleiden. Strandpluviertjes draafden voor ons uit over het vlakke veld en een paar maal vonden wij het nestje, rijk versierd met gebroken schelpen en steeds met drie eieren. Zooveel schelpen hadden de vogels aangebracht, dat de eieren er half in weg lagen. Kluiten komen er in enkele paren voor; het terrein, dat zij bewonen, is verre van veilig en bij hoogen vloed gaan de meeste legsel verloren. Tusschen de gewone sterntjes hielden zich nog twee andere soorten op, het dwergsterntje, dat algemeen op het scholpenstrand broedt en de groote stern, die als broedvogel nog niet bekend is aan den Overkant. Het is natuurlijk zeer goed mogelijk, dat er zich een kleine kolonie gaat vestigen. Eertijds werden de vogelkolonies duchtig gebrandschat; van den Hoek, van Rotterdam, van Voorne, van alle kanten kwamen de eierenrapers opdagen. Maar veel is sindsdien veranderd. De Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels heeft zich het lot dezer rijke broedplaats aange trokken en heeft enkele bewakers aangesteld. En de Regeering heeft haar daarvoor subsidie verleend. Groote bezwaren hebben zich aanvankelijk voorgedaan, teleurstellingen bleven niet uit, maar meer en meer worden die overwonnen en als de voortekenen niet bedriegen, gaan de vogels van den Overkant een veiligen broedtijd tegemoet.

Jac. P. Thijssse

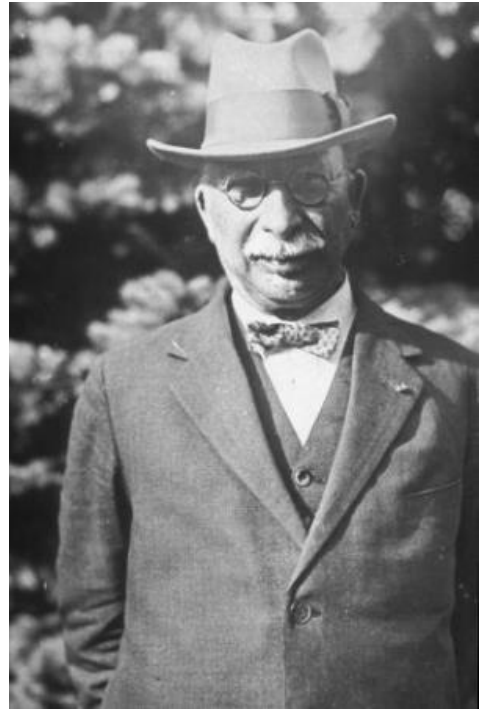
Strandleven⁴

(I) Als onze roeiboot den steiger nadert zitten we opeens in de dwergsterntjes, die zich uit de wit-blauwe zomerlucht schijnen te materialiseeren, even nijdig om ons heen flitsen en dan weer op jacht gaan langs de vlakke kust. 't Zijn er een stuk of twaalf, heel kleine slanke witte watervogeltjes met zwarten schedel en gele snaveltjes. Het witte voorhoofd geeft aan den kop iets onwezenlijks en telkens, al naar 't licht invalt, verdwijnen de vogeltjes opeens maar dan wijst af en toe een plons in 't water toch de plek aan, waar ze bezig zijn. Hooger op, in de luwte van een zalmkrib zwemmen een paar bergeenden, in hoofdzaak zwart met veel blinkend wit en groenigen kop en roode snavels. Ze voeren eigenlijk niets uit. En achter ons glijden een paar groote stoombooten, Japanners, naar zee.

Het steigertje is tientallen meters lang, een paar planken breed, zonder leuning en de ebstroom gaat met duizelingwekkende snelheid tusschen de pijlers door, een aardige proef voor de zenuwen. Dan klauteren we over de bazalt-schoeiing en zijn opeens in het dichte duinwoud, doorstrengeld met heggerank en kamperfoelie. Van een topje kunnen wij het overzien, hektaren bij hektaren van bloeiende vlier, een groote roomwitte massa, die haar geuren uitzendt tot ver over de zee, zoodat op lauwe zomeravonden de nabijheid van dit deel van ons vaderland nog op andere wijze bemerkbaar is dan aan kustlicht of misthoorn.

Ik behoef niet te zeggen, dat dit vlierenwoud een bolwerk is voor de kleine zangvogels. en die echte zomervogel, het kneutje, schettert ons overal tegen. 't Is nog al zonderling dat wij uit al deze wildheid eindelijk terecht komen bij een haverveld en een afgepaalde weide. Dat haverveld is een kunstproduct; men heeft hier bagger gestort uit den Waterweg en op dien hoogen rug heeft thans de landbouw beslag gelegd: een zeer interessante uitlooper van industrie en cultuur in een van onze wildste en meest oorspronkelijke landschappen. En juist aan het eindpunt van dat "Stort" bloeien de gele hoornpapavers, dat zijn planten, die deze kuststrook al dadelijk stempelen tot een natuurmonument van den eersten rang. We vinden er nog veel meer aan den breeden bujtenvoet van het duin, die hier niet kaal geschoren is door de stormvloed, zooals op de kust van Holland, maar dicht en rijk begroeid met allerlei struiken en kruiden. Ook de onvermijdelijke vlier staat hier te bloeien vlak bij het schelpstrand. Waarom ook niet? De zee is nog ver weg, nauwelijks zichtbaar aan het eind van de breede strandvlakte. Alleen bij zeer hooge vloed komen de golven soms vlak aan het duin, getuige de lijn van aanspoelsel, die op menige plaats alweer door den plantengroei is overdekt.

De hoornpapaver staat in vollen bloei: groote gele bloemen, de kroonbladeren nog eenigszins gefrommeld, want 't is pas kortgeleden, dat ze het mutsje van de twee blauwgroene kelkbladeren hebben afgeworpen, zooals dat bij de klaprozen de gewoonte is. Talrijke meeldraden staan dicht op den smalle n stam per gedrongen en dat doet sommige van die bloemen eer op de malva lijken dan op papaver. Als de bloemen uitgebloeid zijn, ontwikkelen de stampers zich tot lange smalle vruchten, wel twee decimeter lang en herinnerend aan de vruchten van sommige cruciferen. De heele plant is bleek blauwgroen, de stengels even goed als de mooi en grillig gevormde bladeren. Zoo staan ze daar, prachtige planten, tot drie kwart meter hoog en rijk vertakt, in vollen bloei, een mooie streep van kleur op het lichte strand. En echte zwervers langs de wijde zee, want deze Glauciums hebben hun hoofdverblijf langs de kusten van de Aegeïsche en Zwarte Zee. Ze hebben zich verspreid langs den Atlantischen Oceaan en komen nu in groot aantal voor langs de milde kusten van het Engelsche Kanaal vooral tusschen Wight en Dover. Ook aan de overzijde groeien ze wel en voor den oorlog zelfs ook bij Nieuwpoort, maar aan den strandboulevard Ostende-Knocke voelen ze zich niet thuis. Wel echter hier

*Jac. P. Thijssse (1865–1945) is ongetwijfeld Nederlands grootste natuurpopularisator.
Foto collectie Natuurmonumenten.*

⁴ Gepubliceerd in 'De Groene Amsterdammer' in twee delen, 21 & 28 juli 1923.

aan den Maasmond, waar ze veilig staan in grooten over vloed en ze vertoonen zich ook soms, nu hier dan daar in de Hollandsche duinen in een enkel exemplaar, dat dan echter meestal spoedig geplukt wordt. 't Zijn anders geen geschikte planten voor bouquets in huis, want ze geuren verre van aangenaam, al zijn ze ook nog zoo mooi. Maar in mijn tuin wil ik ze graag hebben, al zien ze er na den bloeitijd met al die lange hauwachtige vruchten ook wat stekelvarkrig uit.

Op Terschelling zouden ze ook wel kunnen groeien en ze zijn zelfs gevonden in Jutland in Zweden en langs de Oostzee tot Danzig toe, tot waar de oude Grieken hun barnsteen gingen halen, wat wel een aardig samentreffen is, maar verder niets te beduiden heeft. Wij weten eigenlijk niet goed, hoe deze hoornpapaver zich verspreidt. 't Ligt voor de hand, om te vermoeden, dat de vruchten of zaden langen tijd in hel zeewater kunnen rondrijven, maar daarmee is nog niet verklaard, dat de plant toch ook gevonden is in het binnenland van Centraal Europa en dan wel meestal in zoutige gebieden, zooals aan de Saale, in Galicië e.d. In ieder geval is het heel genoeglijk, om hier op den heeten Julidag bij al die mooie planten deze dingen te overdenken en ik laat mij door den veldwachter, die hier het heele jaar door de wacht heeft, beloven, dat hij mij mettertijd een partijtje rijpe vruchten zal sturen.

Dan gaan we verder op onze groen met witte wandeling. Eerst groen; de strandweide, die kort gegraasd is door het vee maar in de beschutting van sommige duindoorngroepjes nog gave planten vertoont van de aardige aardbeiklaver en het donkergroene melkkruid met zijn talrijke half verscholen rose bloempjes. Daarnaast staan weer heel frisch vele plantjes van waterpunge met kleine spierwitte bloempjes, ook al zoo'n zout aanwijzer, die in het binnenland zijn diensten doet. Maar 't mooist zijn de zalmroode bloempjes van het duizendgulden kruid, dat hier in drie soorten groeit, de kleine soort recht op met rijk vertakte stengeltjes, de groote met lange stengels vlak langs den grond, als plat geslagen door den zonnedruk.

(II) Van de frisch groene wei dalen wij af naar het schelpenstrand, dat verderop overgaat in een zandvlakte. De schelpen liggen hoog en dicht, blauwig stoffig van het verweeren. 't Is hetzelfde bleekblauwe waas, dat ook ligt over de eitjes der dwergsterntjes en onwillekeurig zoekt men verband in die overeenkomst. De dwergsterntjes zelve vliegen al lang krijschend boven onze hoofden en, net als zoo even bij de pier, telkens verdwijnen ze in de heete lucht tegen het bleekblauwe uitspaniel, om dan opeens weer blinkend wit op te flikkeren.

We zijn heelemaal niet "te eizook", komen alleen maar een praatje maken met de bewakers, doch, ofschoon het reeds Juli is, komen we keer op keer op zoo'n sterntjes. nestje met zijn tweetal kleine doffe stompe eitjes, met half uitgewasschen vlekken. Een enkel ligt er in een kuiltje hoog boven op een schelpenhoop, die er uitziet, alsof hij door het vogeltje bijengegrabbeld was. Andere liggen op vlakker plaatsen en sommige heelemaal uit de schelpen op kleine zandbultjes, die bijengehouden worden door het befaamde biestarwegras, eersteling van het duin. Dat biestarwegras groeit hier maar ijl en spichtig, heel wat teerder dan op Terschelling en het bloeit met lage halmen en dunne bloempakjes, alles weer blauwgroen berijpt, mooi in de kleur van het heele landschap. Behalve de stompe sterneitjes vinden we hier ook nog de puntige, nog al scherp gestreepte en gevlokte eitjes van strandplevier en bontbek. De grijze kleine vlugge vogeltjes draven als schimmetjes om ons heen. Het zwart en wit aan kop en hals draagt er toe bij, om ze te camoufleren in deze omgeving van schelpbrokken en schaduwen. Maar de bontbek wordt toch verraden door zijn oranje pootjes.

Nu naderen we weer een groen strand, dit maal een gelig groen, een strand van zeepostelein. Dit is een laag plantje, dicht bezet met kruiswijs geplaatste harde geelgroene bladeren en 't bloeit met gelig witte bloemen, die bolvormige geelgroene vruchten geven. 't Is een vaste plant, die niet beducht is noch voor af en toe een zeebad, noch voor stofbuien. Raakt hij onder 't zand bedolven, dan wordt daardoor zijn groei omhoog gestimuleerd, hetzij dat de hoofdstam zich nog wat strekt, hetzij hij nieuwe zijtakken maakt die met groote snelheid omhoog groeien, ook alweer een van de planten, die Nederland helpen om te verrijzen uit de zee. De plantjes vormen hier een mooie gave mat, vele hektaren groot, heel ongewoon om te zien. Heel dunne donkere stengeltjes van strandvlas wiegelen hier en daar boven 't bleek geelgroen.

Natuurlijk hebben we weer een eerewacht, ditmaal geen dwergsterntjes, maar gewone vischdiefjes en Noordsche sterns, met een heel enkele Groote Stern. Honderden witte vogels vliegen krijschend om ons heen en als een enkele een aanval doet, dan weten we dat we vlak bij een nest of jong moeten zijn. Het misbaar wordt nog vergroot door een paar scholeksters, die elk voor zich meer lawaai maken dan twintig sterntjes met elkander. Maar 't mooist van alles zijn de jonge vogeltjes, die allerwegen uit de zeepostelein verzeiden zijn en nu voor ons uit loopen, want vliegen kunnen ze nog niet. In een breed

front trippelen ze voor ons uit, den kop inde lucht, dozijnen bij dozijnen, donkere en lichte, groote en kleine. Daar zijn jonge scholeksters in donker dons en donkere pooten, dan licht grijze, wit gevlekte, hoogbeenige pleviertjes, sterntjes, bruingrijs met lichte keel en roze pootjes. Die sterntjes gaan en staan in hun jeugd veel flinker dan op rijper leeftijd en doen thans volstrekt niet voor de pleviertjes onder. Als je nu één van die vogeltjes, 't doet er niet toe, welke soort, in 't oog houdt, dan merk je dat hij niet mijlen ver doorloopt, maar al vrij spoedig ineen schokt en dan stil blijft zitten en af en toe vinden wij er ook een, die zijn heil heeft gezocht in onbeweeglijkheid en schuilkleur. Wanneer wij zelf ons neer zetten op een aangespoelden balk, wordt het op de vlakte ook weldra rustig. Alleen een viertal sterns blijven ons aanvallen en dat is ook geen wonder, want vlak achter die balk liggen hun nesten en daar is er één bij met prachtig blauwe eieren. Die sterntjeseieren vertoonen allerlei kleur en teekening.

Wij stappen maar op, want 't is niet goed, dat die eitjes lang onbeschut zouden liggen in de heete zon. Het landschap verandert weer. In plaats van de zeepostelein krijgen we nu een even dichten groei van de prachtige blauwe zeedistel, dezelfde plant, die bij de badplaatsen zoo degelijk wordt uitgerooid. Hier staan ze nu weer eens bij duizenden en in hun blauwige schaduw huizen alweer sterntjes en schol eksters en pleviertjes. Bonte hommeltjes zwermen om de honigrijke bloempjes, die er heel anders uitzien dan distelbloemen en dan ook meer verwant zijn aan die van venkel en peen. Deze zeedistel reageert op overstuiving precies op dezelfde manier als de zeepostelein.

Hier komen luidruchtige kluten ons tegemoet, schermend met hun zwarten omhooggebogen snavel, slierend met lange loodgrijze pooten. Ze hebben hier nog een half dozijn nesten op een grasbult. Maar de meeste eieren zijn al uit en langs een slijkerige strandplas ploetert allerlei jong gedoe met een paar ouden die toekijken: kluten, jongen oud, scholeksters met hun roode bekken, pleviertjes en dan die prachtige bergeenden, o ho, wat zouden Koeman of Kuperus daar een mooie aquarel van kunnen maken.⁵

Nu zouden we nog een paar kilometer kunnen rondlopen; om de oude punt van Holland heen en voortdurend nog meer van die prachtige groepjes te zien krijgen, want kluut en bergeend huizen hier bij honderden. Maar we draaien landwaarts in door een soort van stukgeblazen woestijngebied en staan daar een oogenblik stil bij een nest met vier bruine donkergekleurde eieren 'van de stormmeeuw, waarschijnlijk het eenige hier in de heele buurt en de prachtige meeuw, die boven ons zweeft let eens op zijn geestige spierwit-met-pikzwarte vleugelspits is wel licht een nakomeling van het groote gezelschap, dat zijn broedplaats had waar nu de Rotterdamsche Waterweg ligt. Wij troosten ons met de gedachte, dat dank zij goede bewaking de stormmeeuw hier een betere toekomst tegemoet gaat. Op den terugweg naar het veer ontmoeten we nog een familie van jonge bergeendjes en mooier diertjes bestaan er niet.

Een van ons heeft geprobeerd een bad te nemen, maar is een kilometer uit de kust geloopt zonder verder te komen dan kniediep, zoo vlak is het hier naar alle kanten. Gelukkig maar, want nu zal er wel nooit een bijzondere aandrang komen, om hier een badplaats te stichten en er zou ook heel wat moeten gebeuren eer de andere oever geschikt werd als ligplaats voor groote schepen. Neen, dit Neusje van Rozenburg, de oude Hoek van Holland kan blijven, wat het thans is, een onvergelijklijk natuurmonument, een van de rijkste en merkwaardigste ter wereld. Het behoort tot het Staatsdomein.

⁵ Jacobus Jan Koeman (1889-1974) respectievelijk Sjoerd Kuperus (1893-1988), beiden tekenaar en illustrator.

Jan Pieter Strijbos

Op „De Beer”⁶

De Noord-Wester storm van omstreeks 20 Juni was oorzaak dat we dezer dagen, al was het wat laat in den tijd, nog eens pools-hoogte gingen nemen op “de Beer”, het eiland tegenover den Hoek van Holland en dat afgesneden werd van het vaste land van Zuid-Holland en ontstaan is door het graven van den Nieuwen Waterweg. Die storm en het daarmee gepaard gaande hoge water hadden hier namelijk, evenals in den vogelpolder “Ydoorn” en op Griend, het vogeleilandje in de blonde Waddenzee, talloze zeevogels van hun broedsel beroofd. De sterntjes en de kluten van “De Beer” hadden zich evenwel door dien tegenslag niet uit het veld laten slaan en waren onmiddellijk weer aan een tweede broedsel begonnen en zoo kwam het, dat er in de laatste Juli- weken nog honderden en honderden nesten en eieren te vinden waren en zooveel moois te zien was in deze merkwaardige broedkolonie, dat we besloten een paar dagen naar “De Beer” te gaan.

Het werd een avontuurlijke tocht. ’s Middags waren we naar “Binnenduyn” gegaan, waar dr. Jac. P. Thyse, te midden van familie en vrienden zijn 60sten jaardag vierde, en pas tegen den avond reden we naar Maassluis. We wilden nu eens langs een anderen weg dan gewoonlijk het vogeloord bereiken en kozen daartoe de route over het eiland Rozenburg. Het was al donker toen de veerpont ons overzette. Aan den overkant hoorden we, dat de weg particulier bezit was, waartoe we een vergunning behoeften. Dan was er nog een achttiental hekken, welke we moesten passeeren en waarvan er sommige gesloten waren en het laatste gedeelte was zoo goed als onberijdbaar. Hoe ver het nog was? Wel, een kilometer of zeventien. Dat zag er goed uit. Na allerlei wederwaardigheden kregen we, hoewel geen toestemming, omdat de persoon in kwestie reeds ter ruste was, dan toch de sleutels.

De duisternis, totaal onbekend terrein, smalle wegen, hekken met Lipssloten, die geopend en weer gesloten moesten worden, groote kerkuilen en kleinere steenuilen, die, verblind door het licht, telkens vlak voor ons wiel geruischloos opvlogen, geen goede kaart en tot slot een lekke voorband, al die omstandigheden maakten dezen nachtelijken terreinrit tot een emotievollen tocht. Wel hadden we een A-tentje bij ons, maar kampeeren op een hoogen dijk of op het talud daarvan lachte ons nu niet bijster toe. Toen de voorband het begaf, passeerden we juist een groote boerenhoeve met graan- en hooischuren. Een der schuren was aan één zijde geheel open en bij onderzoek bleek er boonenstroo aanwezig te zijn. Hebt ge wel eens op boonenstroo geslapen?

Ik wel. Ik herinner me nog een nacht op boonenstroo in den polder “Het Noorden” op Texel. Een nacht met veel gezocht en gedraai, gesteun en gejeuk. Een kampeernacht dien onzen onvergetelijken Ko Doncker, die het telkens te kwaad had met de stugge en harde boonenstengels, spinnen, duizendpooten en luisjes bij z’n rusteloze pogingen om een eenigszins dragelijke ligplaats te construeeren, de verzuchting ontlokte: ‘Ik lijk te deksel wel een broedsche lepelaar!’ Ik voorzag een dergelijken nacht. Bij het schijnsel van onze motorlamp werd ons bedje gespreid. Het was reeds lang na middernacht toen we ons in de dekens wikkelden. Maar probeer nu eens te slapen, als een leger van uiterst kleine spinnetjes en luisjes, torretjes en kevertjes over je gezicht, armen en handen marcheeren en twee waakhonden op een aller-onaangenaamste manier en zonder ophouden liggen blaffen.

Twee volle uren hielden die duivelsche honden het vol. Toen kwamen de ratten, misschien ook wel muizen. We hoorden ze knagen en trekken aar azen mondvoorraad, ze liepen over ons heen en overall was geritsel en gepeuter. Een paar dozijn halfwilde duiven, die ook hun tenten in de schuur hadden opgeslagen, zorgden voor vleugelgeklap in de geweldige kap boven ons. Een kerkuil zwoegde en zuchtte vlak bij ons. En bij het grauwen van den morgen kwamen de hanen los. Om halfzes kropen we

Jan Pieter Strijbos (1891–1983), hier gefotografeerd in een boom met nesten van de blauwe reiger, was een bekend Nederlands publicist en natuurvorser. Foto collectie Nederlands Fotomuseum.

⁶ Uit: Jan P. Strijbos, ‘Waar de stilte spreekt’, Becht Amsterdam, [1930], pp. 119-122. Het boek draagt geen jaartal, maar in Delpher blijkt dat het boek vanaf april 1930 wordt besproken.

uit de schuur en plakten de band. We reden zoover als de weg het toeliet en na een klein uur zaten we onder het genot van een kop thee in de keet van de Meeuwenpolitie. Sym de jager, de vogelbewaker, was er nog. Drie maanden lang, gedurende het geheele broedseizoen, woont deze jonge Texelaar in het kleine houten keetje en houdt een wakend oog op de grootste vischdiefkolonie van Westelijk Europa.

Zes jaar geleden werd Symon de Jager hier door de Ned. Vereeniging tot Bescherming van Vogels aangesteld. Toen broedden er een vijftigtal paren kluten. Dit jaar waren er in juni een vierhonderd nesten van deze sierlijke en fijn geteekende steltloopers. Maar ook de sterntjes zijn geweldig vermeerderd. Het is bijna ondoenlijk om een eenigszins betrouwbare schatting te geven van hun sterkte. Duizenden en duizenden, ja tienduizenden ranke vischdiefjes hadden er dit jaar hun nestjes op het schier onafzienbare strand. En dank zij de secure en doelmatige bewaking kunnen we nu zeggen, dat er op de Beer geen enkel broedsel meer door eierraperij verloren gaat.

Symon ging direct met ons mede. Eerst door de zeer welig en dicht met vlier en duindoorn begroeide duinen. Een zeer typisch duinlandschap, zooals je eigenlijk nergens in Noord- of Zuid- Holland aantreft, en een uitgezocht oord voor allerlei klein gedoe van kneutjes, paapjes, fitisjes, klauwieren, tuinfluiters, piepers, nachtegalen, krekeltzangers, grasmusschen en nog veel meer.

Ook het strand is niet te vergelijken met het strand zooals wij dat gewend zijn bij Wijk aan Zee of Bergen. Vanaf de duinen heb je zeker 10 minuten werk en soms nog langer om de waterlijn te bereiken. Schelprijke en helwit blinkende vlakten, wisselen af met door zeekraal, zeepostelein en zeedistel begroeide gedeelten. Verderop weer een geheel strandstuk rood-paars getint door het bloeiende duizendguldenkruid. Tegen den duinvoet, de ontelbare met helm en zandhaver bekroonde voorduinmolshoopen; het broedgebied van den kleinen zeemeeuw, ook wel stormmeeuw genaamd en de schitterend gekleurde bergeenden. Die kleine zeemeeuw is een heel zeldzame broedvogel van ons, toch schijnt het dat ze zich al meer en meer in ons dierbaar Holland komen vestigen. Alleen hier op “De Beer”, op Schouwen, Rottum en Texel en bij Callantsoog zijn nesten van deze verkleinde uitgave van den Zilvermeeuw gevonden.

Onze strandwandeling werd een intens genot. Urenlang liepen we onder de wolken vogels door en overal nesten, eieren en jonge, pasgeboren vischdiefjes. Kluten met jongen staken bij onze nadering een ondiep zwin over. Dapper zwommen de kleine donsjongen tegen de zacht kabbelende golfjes, die de vrij sterke Zuid-Wester in het zwin had doen ontstaan, tusschen de bezorgde ouden mee. Hun halsjes hadden ze plat op het water gestrekt en zonder de prisma zou je van dien geheelen overtocht niets bemerkt hebben. We bleven ze volgen totdat ze den veiligen overkant bereikt hadden. Toen maar weer verder, en steeds nieuwe troepen vogels, overal geschreeuw, gekrijsch en geroep, van vischdiefjes, dwergsterntjes, kluten en scholeksters. Heel in de wazige verte op een zandplaat de onwezenlijke en wonderlijke silhouetten van een paar honderd aalscholvers. Een groote troep blanke lepelaars stond te droomen en te soezen in het ondiepe water bij “De Punt”. Op de Maasvlakte en op de open strandvlakten tusschen de gorzen zaten de kluten, wilde eenden en bergeenden en zoowaar een paar grauwe ganzen. Het aardigste waren de troepen jonge bergeenden, die hier onder geleide van de ouden aan het fourageeren waren. Achter de blikkerige Maasvlakte, vol van vogelbeweeg, de grijze omtrekken van Oost-Voornes duinen, het “Steenen Baken” en het oude Brielle met z’n prachtige torensilhouet. Het kostte moeite om tot den terugtocht te besluiten.

Rinke Tolman & Jan Isaac van Schaick

Voor- en najaar op De Beer⁷

Voorjaar

Nu in mijn tuin de laatste crocussen bloeien, het blauw der scilla's naast het geel der primula's prijkt, de ribes één rood waas is en de knoppen van den eschdoorn op springen staan, kan ik moeilijk anders dan over 't voorjaar schrijven. De voederplaatsen zijn opgeruimd, de nestkastjes schoongemaakt, bij elk zonnetje vliegen de bijen uit, de appel- en peereboomen laten duidelijk hun belofte van bloei zien; van wat anders zou ik dan vertellen, dan van het voorjaar? Een paar mistelijsters zetten in liefdesvlucht elkander na, hoog in de toppen der linden, de koolmeezen doen hetzelfde tusschen de takken van den appel; de musschen en de merels slepen met nestmateriaal, de staartmeezen leggen de laatste hand aan hun keurig met korstmos bedekt nest, tegen den stam van een met klimop omwoekerd boom; waarover anders zal ik 't dan hebben, dan over het voorjaar?

Het voorjaar en ik herinner me een voorjaarsdag, zooals ik er zelden een beleefd heb. Dat was het vorige jaar op De Beer, het vogeleiland. Een paar jaar achtereen had ik daar gekampeerd in Augustus, den laatsten keer met twee familieleden. We hadden er schuilhutten gebouwd aan duinplasjes en in 't riet, om vogels te fotografeeren, we hadden er tot diep in den nacht met behulp van een sterke lamp en van smeer op vlinders gejaagd, we hadden er uren lang gesjouwd en er lui gelegen in het duin. Toen hadden we afgesproken er samen ook eens een voorjaarsdag heen te gaan. Eén der jachtopzichters zou mij waarschuwen, wanneer de meeste vogels weer naar hun broedterrein waren teruggekeerd.

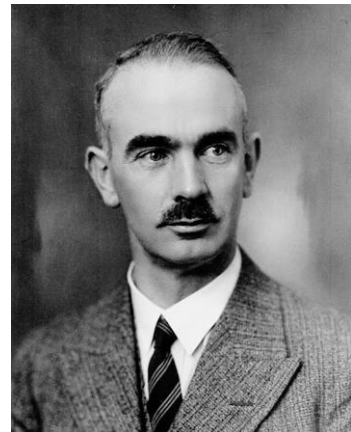
En zoo kwam dan op een goeden dag het bericht. Dadelijk werden er van drie kanten plannen gemaakt om er tusschenuit te knijpen en nadat alles behoorlijk was voorbereid, was dan eindelijk het uur gekomen, dat wij in den trein stapten. Het was donker en het regende. Het regende nog in Rotterdam, het regende in Hoek van Holland, het regende, toen we overvoeren, maar toen we voet aan wal zetten, vielen juist de laatste druppels en begon een ongelooflijk mooie, met zon doorstraalde dag.

Ik zal geen beschrijving geven van het landschap, want ik weet bij ervaring, dat ook de beste beschrijving er nauwelijks een beeld van geeft. Als je er komt, ziet het er toch weer heel anders uit, dan je had gedacht. Toen ik voor 't eerst op de Beer kwam, een der schrijvers van het prachtige boek: "Het vogeleiland", dat ik van te voren nog eens extra had bestudeerd, was wat ik zag toch nog anders dan de indruk, dien ik er van gekregen had. En toch heb ik door latere vergelijking gezien, hoe goed ook het terrein in genoemd boek beschreven is. Laat ik volstaan met te zeggen: een door elkaar gegooid duinlandschap; een breed, grootendeels groen strand; tusschen de verspreide duingroepen groote, met gras of andere planten begroeide vlakten; in 't zuiden het z.g.n. rietmoeras; in 't noorden, naar den kant van den Waterweg, evenwijdig loopend met het water, naast elkaar enkele hoge wallen, gevormd door opgeworpen klei, toen de Waterweg gegraven werd. Vanaf zoo'n wal (stort genoemd) heeft men soms heerlijke uitzichten. Hier en daar, verspreid, prachtige duinplasjes.

We gingen op stap. De vlieren waren tegen het bloeien aan. Daarvoor waren we dus nog net te vroeg, maar wat de vogels betreft, waren we mooi op tijd. Op ieder stukje vlak land zaten de bergeenden, die opvlogen, zoo gauw we naderden, groote op ganzen gelijkende eenden, prachtig wit en bruin en rood en zwart; wit, zwart en rood waren ook de scholeksters, ieder exemplaar lawaai makend voor zes. We

*Rinke Tolman (1891–1983), schrijver van een groot aantal natuurboeken.
Foto collectie Nationaal Archief.*

*Jan Isaac van Schaick (1891–1970)
was predikant en natuurpublicist.
Foto Annegien Haseleger.*

⁷ Rinke Tolman & J.I. Van Schaick, 'Op de Beer', uit: 'Door veld en beemd', Kok Kampen, s.a. [ca. 1936], pp. 61-77.

kwamen op de groote stukken. waar de vischdieffjes broedden, vlak land, bezaaid met kleine duintjes. Nu was het oppassen. want overal lagen de eieren. Voorzichtig loopen. om er toch maar geen stuk te trappen. Enkele honderden zie je zoo in een korten tijd. Hier en daar liggen al jongen in het nest. één dag oud, sommigen net uitgekomen en nog heelemaal nat; de eiland, waarmee de schaal werd opengebrouwen. is nog goed te zien. Daar heeft een der ouders het voer gebracht, het is een garnaal. Ginds is al een vluggertje, een dag of wat oud, hij verdwijnt in een bosje helm, als we naderen. Boven onze hoofden krijschen de verontruste ouders; wat een vlucht, hoe schittert de zon op hun lichtblauwe vleugels, hoe blinkt hun donkere schedelkap op; we gaan steeds verder, achter ons keert gestadig de rust weer.

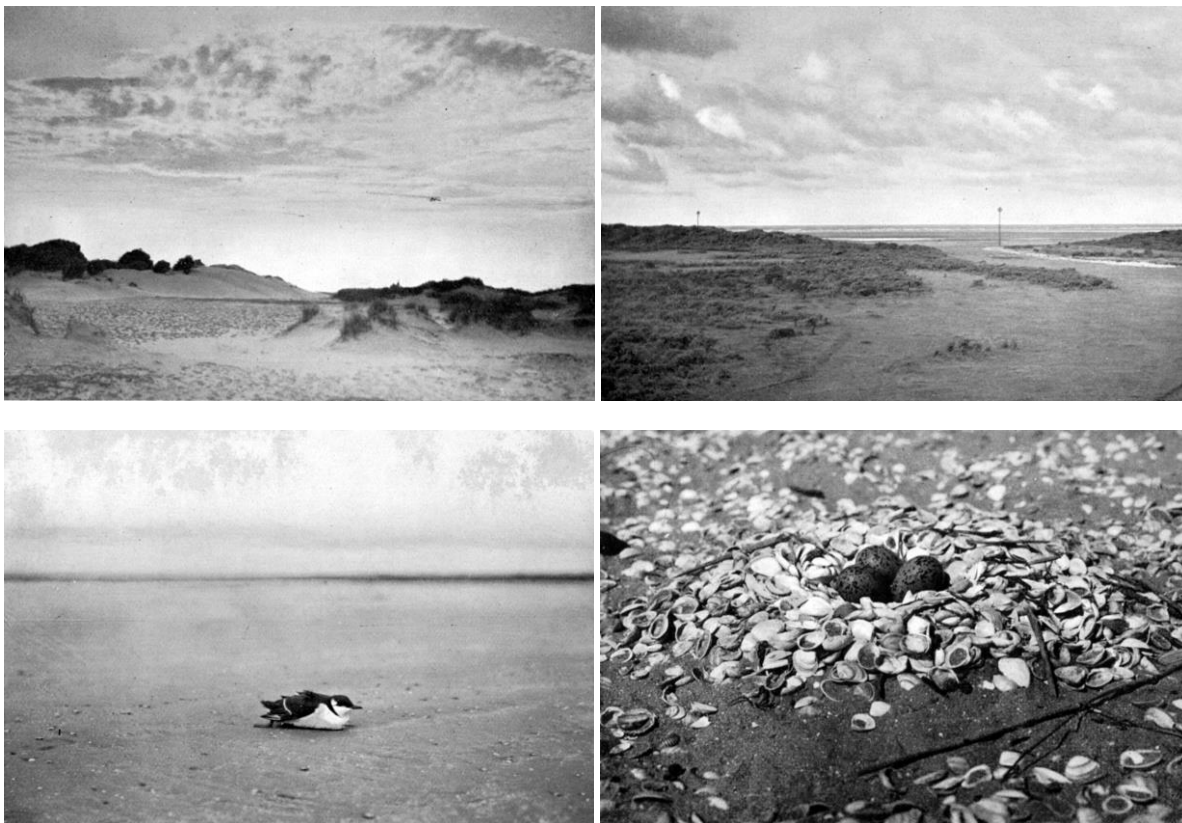
Twee kolonies van groote sterns zijn er. We gaan voorzichtig er een kijkje nemen. Ze liggen tegen een hellinkje aan. Op een afstand zijn ze al merkbaar aan de stank. Daar gaat de heele troep omhoog. Grooter zijn deze vogels dan de vischdieffjes en blanker, veel blanker. Hel schitteren hun lijven in de zon. Wild vliegen ze dooreen, maar als wij weer doorgaan, komt er orde in hun vlucht. Ze vormen nu groote cirkels, nu worden het spiralen, die naar beneden uitzakken, daar bereiken de eersten de kolonie en zetten zich neer, bij elken omzwaai vallen meerderen in en nu is alles weer in rust. Vlak op elkaar zitten ze op hun eieren, zoo maar in 't zand neergelegd. De vischdieffjes maken nog een nest, de groote stern spaart zich de moeite. Langzaam aan bereiken we het strand en zakken steeds zuidelijker af, we kunnen niet naar de kluten, die hebben al jongen, en kluten met jongen moeten gemedend worden. als de ziekte, terwille van de jongen. Gelukkig vinden we nog een prachtig klutennest met drie eieren tusschen de schelpen. Het nest is een fort van schelpen, al broedende verzameld, zoodat er rondomheen een kale ring van zand is ontstaan. Dan opeens zijn we bij de dwergsterntjes aangeland, daar vliegen ze boven ons hoofd, de ijle, teere figuurtjes, enkel elegance en lenigheid. Ze zijn tegen de stralende lucht haast niet te zien. We zijn verrukt van 't schouwspel en blijven vol eerbied staan. Zijn deze vogels net weggevlucht van de hand van den Schepper; heeft Hij ze voor een oogenblik de vrijheid gegeven op dezen zomerdag? Zijn het de dartelende vlinders uit Zijn hemeltuyn ? Heeft Hij ze gezonden, opdat zij ons verrukken en wij Hem loven zouden? Ze blijven kringen boven onze hoofden. Zullen zij zich straks op onze handen zetten en zich laten bewonderen, deze teere voortbrengsels van goddelijke liefde?

Neen. Er is iets anders, dat hen aan de plek bindt. waar wij staan. We zijn in de buurt gekomen van hun eieren. Wij. Vandalen, wij staan in hun heilig broedgebied. Het is onrust en vrees, die hen aan ons binden. Vrees voor de grofheid en wreedheid en ondoordachtheid van den mensch. Ja, zoowaar, vlak bij ons liggen in een kuultje in de schelpen twee kleine eitjes; een eindje verderop liggen er nog eens twee, en links van ons zelfs drie. Kleine, zandgrijze, gespikkelde eitjes. Een wonder dat we ze zien. Ze liggen daar tusschen de schelpjes. Lichtgroen zijn die en zacht-blauw. en rose. en geel en wit. de teerste kleuren van de schepping zijn de kleuren van de wieg voor de jonge sterntjes. Hoe krijgen wij daar die leelijke. grove. zwarte voeten weer tusschen uit? Wat een indrukken laten onze stappen achter! We hebben het schelpendons gekreukt, geplet. Wat knirpt het onder onze hakken. Nee, dit schelpenstrandje is geschapen voor de vlugge, ijle sterntjes, en omzichtig verwijderen we ons. Nu zijn de zwarte plekken van onze schaduwen weg van het blinkende paradijsje, nu zit op elk paar eitjes een klein sterntje met. zwart, wit geblest, schedelkapje tusschen al de fijne kleuren, die Gods hand te maken wist.

Warm en hongerig rusten we uit in een lekker duinpannetje. De thermosflesschen gaan open, het brood wordt rondgedeeld. Over onze hoofden vliegen de bergeenden, langs ons heen komen de kieviten en de vischdieffjes, voor onze voeten spelen de konijnen. Van de pleviertjes en strandloopertjes, die we zagen, zwijg ik, zooals van vele andere schoone dingen meer. Het was eigenlijk teveel, dien dag. Later zitten we op een hoog duin, zonder spreken. De zon is lekker, ongelooflijk lekker, zooals een voorjaarszon zijn kan. We loopen een anderen weg terug, om de vogels niet nog eens te verontrusten. We vinden in de wei het nest van een tureluur en een jong kemphaantje, misschien twee dagen oud, dat hopelooze pogingen doet, om met zijn nog zwakke steltjes de grassprietten te overwinnen. Staartknikkende tapuiten zijn er overal, evenals staartwippende langooien.

We gaan nog even den Waterweg langs en hopen, dat Slis, de veerman, ons vergeten zal.⁸ Maar hij is rampzalig goed op tijd aan den steiger. Dus varen we over en stappen in den trein. En komen thuis en slapen dien nacht als rozen en droomen, dat we dwergsterntjes zijn, rustend tusschen de teere kleuren van het schelpenstrand.

⁸ Slis was de man die vanaf het begin van de jaren twintig tot 1936 met een zeilboot de verbinding tussen de haven van Hoek van Holland en De Beer onderhield. In 1936 kwam een motorbootje in gebruik met Ary Prins als schipper.

[Links geheel boven] Ondergaande zon boven 't duin. [Rechts geheel boven] Bakengat.

[Linksboven] Stervende zeekoet. [Rechtsboven] Nest van de kluut.

Foto's J.I. van Schaick. Originele afbeeldingen uit het boek.

Najaar

Daarna is de zomer gekomen met zijn daverend geweld, de weiden en de akkers golvend van pluimend gras en ruischend graan. De boomen dicht van donkerend blad, de voeten der struiken weggezonden in een warrelig en groei van kruid en onkruid zonder tal. Toen is de hei gaan bloeien. En de bijen zijn weggetrokken van huis, om kostelijken nectar te verzamelen en de menschen zijn uitgegaan om de hei te zien in zijn paarse pracht. De hei en ik denk met weemoed aan wat er nog slechts van over gebleven is, aan al de vlakten, die voor altijd verdwenen zijn onder de hand van de ontginners. Vanavond bladerde ik met een vriend in de dissertatie van een bioloog. Wij maakten luchtigjesweg opmerkingen over de stellingen. waarvan we de meeste niet begrepen. Toen lazen we als stelling no. 8: De Nederlandsche heidevelden zijn niet door toedoen van den mensch ontstaan en bijna gelijktijdig maakten we de aanvullende opmerking: maar zijn door 's menschen toedoen wel vernietigd.

Augustus is voorbijgegaan en September kwam en met September het plan om getweeën in October een dag en nacht op de Beer te gaan doorbrengen en iets te zien van den vogeltrek. Wat men iets te zien van den vogeltrek. Wat men van tevoren van zoo'n plan al genieten kan! Hoe alle mogelijkheden worden overwogen en berekend! Een lijstje wordt opgemaakt van alles, wat we mee moeten nemen en een ander lijstje van de verschillende vogelsoorten, die we kans hebben daar te ontmoeten. En eindelijk is de dag aangebroken. Voor 't Utrechtsche station ontmoeten we elkaar, zwaar gepakt en gezakt, want al zal de expeditie maar 24 uur duren, we hebben toch haast evenveel nodig als voor 't verblijf van een week. In den trein worden we wel wat aangegaapt, maar daar zijn we bij dergelijke uitstapjes al aan gewend. In Rotterdam veroorloven we ons de luxe van een taxi om ons van 't eene station naar het andere te brengen.

't Is onderdehand al donker geworden en als we te Hoek van Holland aankomen, staat de maan aan den hemel. Koelewijn wacht ons op met den sleutel voor 't huisje aan den overkant, we hangen onze spulletjes om en zoeken het steigertje op, vanwaar de vlet ons naar het beloofde oord brengen zal.⁹

Slis is nog aan den maaltijd en zachtjes pratend en een pijpje rookend, genieten we, zittend in 't gras, van den kostelijken avond. Een oogenblik later varen we de haven uit en d en Waterweg op. Maan op de golven. Stille zachte schaduwen rondom. Een heldere hemel. Roepende vogels. De wensch komt bij ons op, dat dit den ganschen nacht zoo mocht voortgaan. Details hebben nu geen waarde, ook niet het detail van ons eigen bestaan. Gods eeuwigheid rust op de aarde en neemt alles in zich op. Zacht glijden we voort over het vloeibaar zilver van den stroom. Dan zijn we er. De boot ligt aan den steiger. We spreken met Slis af, wanneer hij ons den volgenden avond weer zal komen halen en met een "wel te rusten" nemen we afscheid. Over het steigertje bereiken we den wal en het duin. De welluidende roep van een wulp verwelkomt ons.

Zoo gaan we het bekende paadje op en af naar het bewakershuisje van de vereeniging tot bescherming van vogels. Onze zaklantaarns behoeven nauwelijks dienst te doen. Met een zucht van welbehagen, die niet enkel uit verlichting geboren is, werpen we, aan ons doel gekomen, de bagage af. We zijn er weer! We zijn weer in de stilte en in de eenzaamheid. Plechtig wordt de deur ontsloten en de installatie begint. Alles uitgepakt, een plaatsje gegeven en de bedden opgemaakt. Dan komt de zorg voor de middagpot. Oudergewoonte hebben we soep in blik meegenomen. Maar, o ramp, m'n primus weigert. Al het doorsteken helpt niet. Mijn vriend kijkt hoonend, hij haalt zijn verslaggeversboekje al uit den zak, om dit feit vooral niet te vergeten. Ik pomp en pomp, en dreig weldra met m'n primus uit elkaar te zullen springen. Mijn vriend kijkt hoonender en de eerste regels verschijnen op het papier. Ik dreig, dat als hij hiervan werk maakt, ik hem vannacht in de duinen zal laten verdwalen, en hij, nieuweling op de Beer, ziet in, dat hij goede vrienden moet blijven met mijn meerderheid van terreinkennis, en, hoewel met tegenzin, hoonende blik en boekje verdwijnen beide. Dit maakt de primus echter niet aan het branden. Ik moet mijn minderheid erkennen en geef het op. Het oude petroleumstel brengt uitkomst. Kostbare kwartieren zijn verknoeid, maar de soep komt warm en smaakt voortreffelijk. De goede zorgen van mijn vrouw hebben ons nog vruchten in blik als toespijs verschaft. Door de ervaring wijs geworden, laten we de erwtensoep geen kans om op te drogen en harde korsten te vormen aan den binnenkant van de pan, onder 't eten stond het water al weer op, dat als afwasch- en theewater beide dienen moet. Een flinke hoeveelheid thee wordt in de thermosflesschen gedaan, en dan op stap.

Eerst den Waterweg langs naar zee. In het maanlicht worden groote troepen meeuwen zichtbaar, die krijschend heen en weer vliegen, opschuiven, als we naderen en achter ons weer neerstrijken. Daar tusschendoor zoo af en toe de fluit van een wulp. Het zicht valt niet mee, al is de hemel helder. We moeten de lantaarns zoo nu en dan laten aanflitsen om te kijken, waar we onze voeten zetten. Veel trek is er niet nu; de lucht is zonder geluiden. We naderen het strand. Fantastisch lichten de plassen op, die hier overal staan. Daaromheen en daarbij loopen en staan vogels, maar we kunnen niet onderscheiden wat het zijn. Als we naar boven kijken, zien we telkens de vage schimmen van trekkende kraaien voorbij glijden. Onafzienbaar groot is de vlakte voor onze voeten. In de verte bruist de zee, de maan speelt met het bewegelijke water, zijn lichtglansen verschieten naar alle zijden; zij is als een kind, dat, met een spiegeltje in de hand, lichtplekjes dansen doet hier en daar. Nadat onze voeten genoeg gesopt hebben in het vocht van den bodem, zwenken we af, de z.g.n. aanspoelselhoek heeft z'n voorraden rijkelijk aangevuld, langs heel de kust loopt een breede, zware lijn van stukgeslagen, heel en half verrotte planten, stukken hout, manden, flesschen, kortom alles wat de zee bij hoogen vloed en storm op het strand werpt.

Nu het Bakengat opgezocht. Hier opent zich het duin voor alles, wat vanuit zee het land wil binnen-dringen, hetzij water of menseh. Ongeloovig sta ik even te kijken bij den Witgatplas. Is dit hetzelfde duinplasje, dat 's zomers telkens weer geheel dreigt op te drogen en je soms tot wanhoop brengt, als je je schuilhut aan 't eind gebouwd hebt, zoodat je kans loopt na een paar dagen droogte geen water, maar modder voor je te hebben? Het is vol water nu, een echte fijne plas, waarvan je wel wilde, dat hij zijn leven wat langer rekte, dan tot aan den zomer. We trekken hem om, maar worden plotseling opgeschrikt door het beweeg van een paar forsche gedaanten tusschen de duindoorns. Langzaam en snuivende naderen ze ons. Het zijn koeien. Jong vee, dat ver weg van de boerderij is uitgezworven en in het maanlicht naar voedsel zoekt. Ze kijken ons nauwelijks aan en zetten kalm en rustig hun onderzoekingsstocht voort. Links van ons is nu de vlierenlaan, een donkere hooge gedaante, die we morgen nog wel zullen bezoeken. Achter de vlierenlaan klimmen we nu het stort op en genieten vanaf onze hooge standplaats een ongelooflijk uitzicht naar beide kanten. Naar den Waterweg toe

⁹ Koelewijn was in de jaren twintig de jachtopziener van de Koninklijke Jacht op De Beer.

duindoorns, de donkere silhouetten van dennen plantsoen en daarachter de streep van het water, aan de overzijde waarvan de lichten van Hoek-van-Holland als klare sterren te fonkelen staan. Naar het binnenland toe op den achtergrond duinen en een tweede stort, daartusschen de woeste groei van duindoorns en vlier; heel in de verte, verloren gaande in de schaduw van den nacht, groote grasvlakten.

Hoe lang we daar stonden, weet ik niet. Misschien kort, misschien geruim en tijd. Wat was hier kort of lang? Eindelijk rukten we ons los en sloegen den weg naar huis in. We dronken thee en stopten een pijp en zwegen bij gebrek aan woorden, om elkaar te vertellen, hoe mooi dit alles was. Een oogenblik later kropen we in onze slaapzakken, onze geest ingesteld om op een vroeg uur het lichaam weer wakker te roepen, opdat ons niets zou ontgaan, van wat er dan te zien en te genieten zou zijn. Dat uur kwam en ging voorbij, want stroo is eigenlijk te goed, om op te slapen, maar gelukkig was het niet al te laat, toen we in den heerlijken, frisschen morgen ons wasch- en theewater schepten uit de put en ons toilet voor den komenden dag in orde maakten.

't Was fijn weer, zoo'n ongelooflijk-mooie Octobermorgen, waarop je uren loopen kunt zonder moe of warm te worden. 't Liefst waren we maar meteen weggetrokken, om geen tijd te verliezen, maar onze slavernij aan 't vleesch dwong ons voedsel voor den dag klaar te maken. Vol ongeduld en haastig, elkander aansporend en van getreuzel beschuldigend, werd alles klaar gemaakt; over onze hoofden gingen al de kieviten en de kraaien, kom aan, voortgemaakt, geen kwartier meer verknoeid van dezen kostbaren dag.

De rugzakken werden volgepakt met kostbare lading, die straks ongetwijfeld voortreffelijk smaken zou, de kijkers omgehangen, bovendien verscheen op mijn linker heup een geweldige zwarte puist: het fototoestel, de hoededoos, zooals mijn metgezel het apparaat spottend pleegt te noemen; wat niet verhindert, dat hij mij steeds smeekt om dat ding mee te nemen. Spot straft echter steeds zichzelf: van onze gemeenschappelijke expedities bestaan slechts enkele goed geslaagde foto's, de meeste mislukken. Enfin, de hoededoos ging mee; wanneer ik hem verschoof en op m'n buik hing, had ik een soort tafeltje voor me, waarop ik, al loopende, van alles leggen kon. Ik vergeet nooit den klank van eerbied, die er in de stem van den portier van ons hotel in Lugano kwam, een paar jaar ge- leden, als hij mij het toestel aanreikte, wanneer ik uitging: "Das Apparat!"

De route ging nu door de donkerte van de vlierenlaan, overal zat het judasoor, dat fijne zwammetje, dat den vorm van een oor heeft, nog om de takken, de grond was vochtig, en het was er koel. De verrassing is groot, als 't einde van de laan bereikt is en men vanaf de hoogte van 't stort opeens de wereld open voor zich liet liggen. Recht vooruit is de opening van 't Bakengat, die naar zee voert, aan weerskanten daarvan duin, met doorns dicht bezet, links de uitlooper van den Witgatplas, nu, in tegenstelling met 's zomers, zich ver naar ons uitstrekkend. Hier scheen de zon ons heerlijk op onze huid. Wij gingen naar beneden en zochten een eind verderop een rustig plekje. De trek was in vollen gang. Het is niet mijn bedoeling in cijfers en namen uit te drukken wat wij zagen. Telkens maakten zich groepjes vogels los van een duintje in 't noorden en trok over ons heen naar een duintje in 't zuiden of zette koers naar het strand, waar den vorig en avond onze voeten in 't water geplast hadden. 't Waren kieviten, kraaien, plevieren, meezen, lijsters. Ze doken op, onverwachts, ze kwamen over en gingen voorbij. Met rappen vleugelslag spoedden ze zich voort langs den grond; wat was er gebeurd ver weg, dat daar die eindelooze stoet voorbijkwam, de eene golf achter de andere, wat roerde er in het innerlijk van deze opgejaagde wezens, dat zij rusteloos voorttrokken, voort.... voort....?

Waarheen ging hun weg, wat was het doel van hun tocht? Eén van de kostelijkste dingen was een troepje staartmeezen, dat op eens zich losmaakte van den achtergrond en in prachtige golflijntjes overkwam, vliegende streepjes, naar voren toe verdikt; enkel sierlijkheid en schoonheid. Dan kwamen er onophoudelijk plevieren, goud- en zilverplevieren, de zilverplevieren gemakkelijk te herkennen aan de zwarte okselveeren; snel vlogen ze en laag naar het strand, alsof de maaltijd geen minuut langer kon worden uitgesteld. We lagen er, ik weet niet, hoe lang, maar om tien uur was het hevigste van den trek voorbij en we stonden op; wat er ook gebeurde, dit was vandaag niet meer te overtreffen, de dag was goed, meer dan goed, de rest was allemaal toegift en 't was nog maar tien uur in den morgen.

Zoo zochten we dan het strand op en zagen de plevieren voedsel zoeken en de strandloopertjes coquetteeren en flirten met de aanvloeiende uitloopers van de op het strand geworpen golven. Eenden lagen in zee, meeuwen hingen er boven, meer naar binnen stonden de grijze figuren van de wulpen, die soms op eens verrasten door een welluidend en triller. Langs het strand ging het nu naar het zuiden. Daar bewoog iets voor ons uit. De kijker gericht. 't Was een zeekoet, die niet heelemaal fit leek. Helaas,

ja, hier speelde zich op het zonnige, ruime strand een klein treurspel af. De vogel was op zee in een olieveld geraakt en machteloos geworden en aan land gespoeld. Nu streed hij zijn laatste strijd, die onherroepelijk in zijn nadeel zou worden beslist. Wij stonden bij den armen kerel. Straks zou hij zijn hals uitstrekken in het zand; een zilvermeeuw of een mantelmeeuw zou komen en met zijn scherpen snavel zijn buik openrijten en zich te goed doen aan zijn ingewanden. Olieslachtoffer. Daar is het alles mee gezegd. “Geef hem een klap op z’n kop; dan wordt het ergste lijden hem bespaard.” “Doe jij het?” “Nee, liever niet. jij?” “Nu, ik ook liever niet.” En zoo lieten wij hem achter op het strand en den heel en dag achtervolgde ons de gedachte, dat we hem toch maar beter hadden kunnen doodslaan, en veel later nog, als we dezen prachtig en dag in herinnering brachten, zei de een of de ander:.. Weet je nog, die zeekoet? Stom, dat we d’r geen eind aan gemaakt hebben.” Hij was zoo langzamerhand een vlekje geworden achter ons en weldra niet meer waar te nemen.

We naderden de Zuidpunt. Maar eerst gingen we naar binnen, de duinen in, om een beschut plekje op te zoeken, om wat uit te rusten en de rugzakken leeg te maken. Het eerste wat in het zand terecht kwam, was de hoededoos, toen gingen de kijkers, de rugzakken volgden dra en daar lagen we zelf, lang uitgestrekt, onder Gods blauwen hemel, ver weg van alles wat beschaving heet. Er trokken toch nog kieviten, maar hevig was ’t niet meer. Bij de Zuidpunt wemelde het van de eenden. ze waren te ver weg om zeker te zijn van de soorten, alleen de pijlstaarten waren door hun opvallende kleur gemakkelijk te onderscheiden. Ik weet niet hoeveel er lagen, zeker enkele duizenden; soms vloog een troep op, maakte een groote ronde en viel dan weer in; ook vertrokken er in een lange rij naar andere oorden en namen nieuwe hun plaatsen in. We zaten tusschen de schelpen, ’t was October en we voelden geen koude, dat was niet enkel enthousiasme, dat was voor ’t grootste deel ’t gevolg van ’t ongelooflijk mooie weer.

“Ja, vooruit naar huis terug. Binnendoor is ’t nog een mooi eind.” Zoo zegden we de zee en het strand vaarwel en zochten tusschen de duinen door en langs den binnenkant den weg naar huis weer op. Overall geweldige plassen en een woeste eenzaamheid. Op een grasveldje stond nog een troep ganzen, die onze nadering slecht verdroegen. Konijnen sprongen naar alle kanten voor ons uit. En toch was ons apparaat geen schietapparaat. Enkele bekende plekjes werden nog even opgezocht, voorvallen van vroeger verteld, zigzaggend liep zoo ons spoor naar ’t noorden. We vonden de plekken, waar de parnassia had gestaan. Die moest dien zomer wel rijk gebloeid hebben. Scholeksters hielden ons zoo’n beetje gezelschap, af en toe dook de schim van een kiekendief op, die haastig weer afdroop op ons blijkbaar geen vertrouwen wekkend gezicht.

Daar was ’t uitzicht weer vanaf ’t Stort, wat een andere toon hebben alle dingen nu bij zonlicht, dan vannacht, toen de maan scheen.¹⁰ Het is ook nu de moeite waard, om een oogenblik te blijven staan. Ziezoo, dan scherp rechts af en steil naar beneden en we botsen bijna tegen onze tijdelijke woning op, die we zoo spoedig alweer moeten verlaten. De huiselijke bezigheden nemen een aanvang. Terwijl het water langzaam verhit wordt op het petroleumstel – o verraderlijke primus, die ik straks nog weer meenemen moet ook – hangen we buiten een beetje om en rooken een pijpje. We waren telkens getroffen door den rijkdom aan vrucht van de liguster, ook hier hingen de bessen in zware trossen neer, “als druiven” zeiden we. ’t Was helaas niet licht genoeg meer en ook te winderig om er een behoorlijke foto van te maken. Het water was eindelijk klaar en de soep werd bereid. Erwtensoop met fruit, dat was een rijk maal na een rijken dag. Slis en de trein maakten de rest van onzen dag af. Voor- of najaar op de Beer, welk een tegenstelling. Maar mooi zijn beide en rijk en belangwekkend.

¹⁰ Het Stort was een heuvel in het landschap dat was ontstaan toen de Nieuwe Waterweg werd gegraven en op die plek de uitgegraven klei werd gestort.

Rinke Tolman & Jan Isaac van Schaick

In de stilte¹¹

Het woord vacantie duidt een vacuum aan: een ledig. 't Spreekt dus van "ledige tijd", van tijd in ledigheid, in niets doen, in zalig niets doen doorgebracht. Maar de bijbel leert ons al: ledigheid is des duivels oorkussen en 't is een bekend woord, dat de beste rust verkregen wordt door verandering van arbeid en waar de vacantie toch gemaakt is om te rusten, is de beste wijze om de vacantie door te brengen: anderen arbeid te verrichten, dan wij gewend zijn. In een artikel van Dr. Vor der Hake, den rector van het Baarnsch Lyceum, welk artikel voorkomt in het no. van 21 Juli 1933 van het Algemeen Weekblad voor Christendom en Cultuur, komt deze aanhaling voor uit een tooneelspel van Anthonie Donker: "Arbeid hoort bij het leven, werk is er altijd te doen. Arbeid is alles, wat je met overtuiging doet aan jezelf, aan anderen, je omgeving, je club, je partij, aan de gemeenschap. De wereld is alleen arm aan werk, als je erzelf arm aan bent."

Dit is een betekenissvol woord voor de werkelozen van onzen tijd, maar ook voor de werkenden, voor de menschen die vacantie hebben en voor de menschen, die geen vacantie hebben. Zoo is dus ook vacantie arbeid en ik geloof, dat ik gearbeid heb, al was deze arbeid dan ook andere, dan de gewone. Nu moet ik even een bekentenis doen; ik heb een gedeelte van mijn vacantie doorgebracht in het buitenland en wel in Brugge en dat, ondanks de leuze: breng uw vacantie in eigen land door. In de eerste plaats ben je er veel beter uit, als je een klein beetje verder van huis af gaat en in een totaal andere omgeving verkeert, en verder beschouw ik 't zoo, dat alles wat mooi is en goed, al het schoons in de natuur, al de voortbrengselen van kunst en wetenschap, algemeen bezit zijn. Er zijn wel tijdelijke eigenaars en er moeten wel maatregelen zijn tegen misbruik, maar overigens behoort het mij zoo goed toe als ieder ander, en of het geld, dat ik dan uitgeef, toevallig in handen komt van menschen, wier politieke opvatting ik niet deel, wel, in Brugge ben ik ook niet zoo kieskeurig geweest en over 't algemeen maken wij in 't gewone leven daar ook geen gewetenszaak van.

Ik heb dus een gedeelte van mijn vacantie door gebracht in Brugge. Dat was heel interessant en heel boeiend, maar ik kan u daar nu niet van vertellen, hoe graag ik ook zou willen, ik moet mij houden aan mijn natuuronderwerp. Maar nu heb ik eenige moeilijkheden met dat woord natuur. Natuur, ja, dat is dat stuk leven dat nog niet door menschenhanden is aangeraakt. Dat gaat toch niet heelemaal op. Toen ik in Brugge was, ben ik op warme dagen een paar maal gaan baden in de Belgische badplaats Knocke. De zee, het breede, lange strand, de ruime hemel er boven. In Knocke trof ik meer cultuur, dan in Brugge. Knocke is één groote menschenarena, waarin de keizers der mode hun slachtoffers laten draven of zitten of liggen en met elkaar wedijveren van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. En in Brugge zijn de oude verweerde torens en de rood en geel getinte trapgeveltjes en de kinderhoofden van het plaveisel en de daarop uitglijdende Belgische knollen en het stille, hoewel stinkende water geworden tot een brok natuur. Daar is uit menschenhanden iets voortgekomen, dat boven het menschelijke uitgaat, dat een openbaring is van Gods gedachten in een menschenziel en dat daarom een niet-storend element een integreerend deel is geworden van de schepping zelve.

Maar hoe gaarne ik u daarvan ook vertellen wou en van de gewijde oogenblikken, die mijn vrouwen ik doorgebracht hebben in het Gezelle-museum, op de bank in den hof gezeten met de nicht van den grooten dichter, de zuster van Stijn Streuvels, ik laat Brugge en Gezelle varen en breng u naar een geheel ander oord, naar een deeltje van het eigen vaderland, waar mijn lichaam en mijn ziel gegroeid zijn, dat schoon is boven alle andere landen der wereld. Even aarzel ik, om u de plaats te noemen, waar ik het tweede deel van mijn vacantie vertoefd heb, omdat het helaas gebleken is, dat veel spreken over mooie stukjes natuur de ondergang van die schoonheid geworden is. Dan gaan de menschen er in drommen naar toe en helaas niet ieder gaat de natuur binnen met die stille wijding, waarmee een Gezelle haar opzocht en waarvan zijn bekend versje getuigt:

Mij spreekt de blomme een tale,
Mij is het kruid beleefd,
Mij groet het altemale,
Dat God geschapen heeft.

Voor velen onzer is ongerepte natuur een onding. De natuur is er, om er in te picnic'en, en een gramfoonplaat af te draaien, om eens lekker lang uit in te liggen, om in te sollen en te rollen, om te bezaaien met doozen en papieren. Nu zijn dat soms heel prettige en genoegelijke bezigheden, waar ik

¹¹ Rinke Tolman & J.I. Van Schaick, 'In de stilte', uit: 'Door veld en beemd', Kok Kampen, s.a. [ca. 1936], pp. 22-36.

volkomen inkomen kan; maar als er niets anders bijkomt, als er niet bijkomt de eerbied voor het leven, dat God daar geschapen heeft en als dat niet de boventoon krijgt, dan zijn we van ontwijding niet ver meer af. Daarom aarzel ik om te zeggen, waar ik was, temeer omdat de schadelijke invloed van vorige publicaties al gebleken is. Ik heb gezegd, de schoonheid der natuur is algemeen bezit; ja, maar de tijdelijke eigenaar heeft den plicht er voor te zorgen, dat die schoonheid dan ook ontzien en geëerbiedigd wordt. En indien een brok natuur op deze wijze bewaard en beschermd wordt door particulieren of vereenigingen, laten wij daar dan niet op foeteren, maar liever dat werk steunen. Met het oog daarop beveel ik u zeer aan het werk van de Vereeniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland en de Nederlandsche Vereeniging tot bescherming van vogels, beide Heerengracht 540, Amsterdam. En nu zijn die heeren wel eens lastig, ik heb dat zelf ook wel ondervonden, maar ze zijn niet onbillijk, en de goeden van wille zullen het begrijpen, dat zonder hun arbeid veel schoons reeds in ons vaderland verloren zou zijn gegaan.

Het stuk grond, waar ik vertoefd heb, is het eiland Rozenburg en wel de westhoek daarvan, het z.g.n. Vogeleiland. Het staat onder bewaking van de Vereeniging tot bescherming van vogels en zoo komt het, dat een argelooze bezoeker daar wel eens een proces-verbaal heeft opgelopen, maar ja, de goeden lijden altijd met de kwaden, en ik hoop, dat gij na hetgeen gij van 't Vogeleiland hooren zult, tot de goeden moogt behooren en het desnoods verdragen zult, wel eens met de kwaden te moeten lijden.¹² Ik heb daar dertien dagen doorgebracht, gedeeltelijk in gezelschap, gedeeltelijk alleen, aangewezen op het zelf koken van de pot en alles, wat bij een primitieve huishouding behoort. Toen de vlet van Slis ons aan den steiger met onze bagage had afgeleverd, waren wij van de buitenwereld afgesloten door het ruime water van den Nieuwen Waterweg naar het noorden, naar het westen door de zee, en naar het oosten door een afstand van vele uren gaans over vaak moeilijk terrein.¹³

Hier heerschte de stilte. 't Woord stilte heeft een veelomvattenden inhoud. 't Kan benauwend-stil zijn, maar ook verrukkelijk stil. De benauwende stilte, waar de zakenman over klaagt en de moeder, die haar kind mist, de verrukkelijke stilte, waarin een mensch zich verheugt, die zich teruggetrokken heeft uit het razende leven, dat zijn tempo ieder jaar versnelt. De benauwende stilte, die de mensch met een bezwaard geweten vreest, en de verrukkelijke stilte, waarin de omhoog strevende mensch zichzelf en zijn God zoekt. 't Is stil aan de Beer. Stil, wat wij menschen stil noemen. Ik ben er van overtuigd, dat deze stilte niet haalt bij die van het Zuidpoolijs en ik weet, dat men in 't hartje van Amsterdam stil en vergeten zijn weg gaan kan. Maar wat wij normaliter stil noemen, dat was het hier. En je kunt je niet voorstellen, dat je toch zoo dicht bij het lawaaiende leven zit. Je hoeft als 't ware maar een hand uit te steken om het te grijpen. En nu, nu ik er van vertel, nu voel ik, hoe moeilijk het valt om er iets van te zeggen. Want die stilte, die vacantie, die ledigheid is gevuld, gevuld met allerlei gedachten, die een ander meestal niet aangaan of interesseeren; gedachten, die ook onbeheerscht bij jezelf naar boven stijgen en die je ook zelf vaak niet verstaat. Eén van de heerlijke dingen van de eenzaamheid is dat stille gedachtenspel, is dat zich willoos laten wegglijden op den stroom der gedachten, zooals een roeier, die zijn riemen in de dollen laat hangen, zich meevoeren laat naar zee.

Maar die stilte is ook nog op een andere wijze gevuld, gevuld dooi arbeid, met overtuiging verricht, gevuld met bestudeering van het rijke vogelleven. De Beer is één van de plekjes langs onze kust, waar in het voorjaar duizenden vogels broeden. Wat zijn we toch gezegend met die lange streep strand en duin langs de kust van ons land, waar fauna en flora zich nog onbekommerd ontwikkelen kunnen. Of ombekommerd? Indien er niet werd gewaakt, zouden zelfs onze duinen spoedig voor het natuurleven verloren zijn. In 't voorjaar ben ik er nooit geweest, omdat nu eenmaal mijn vacantie gebonden is aan die mijner schoolgaande kinderen. De geweldige broedperiode heb ik er nooit gezien.¹⁴ Ook in Augustus en September is 't er echter de moeite waard, als de trekvogels er een tijdelijk toevluchtsoord en voedselplaats zoeken, als er een internationaal rendez-vous der vogels gehouden wordt.

Ik zal u al de soorten niet gaan opnoemen, 't zou een ietwat droge opsomming worden, maar ik wil u vertellen van onzen arbeid, onze pogingen om iets van dit vogelleven op de gevoelige plaat vast te leggen. Niet, dat ik vogelfotograaf ben, daarvoor heb ik nu eenmaal te weinig tijd en er zijn er tegenwoordig zooveel goede, dat mijn prentjes vrijwel overbodig zijn. Maar het is een buitengewoon spannende sport, bovendien zijn de plaatjes een aardige herinnering en als er wat werkelijk goeds bij is, kun je er een ander ook nog plezier mee doen. Vogels fotografeeren op den trek is natuurlijk ander

¹² 't Vogeleiland is een verwijzing naar het boek van Beusekom, Kooijmans, Rutten & Tinbergen over De Beer uit 1930 met de titel 'Het Vogeleiland'.

¹³ Voor Slis zie voornoot pagina 15.

¹⁴ Zie 'Voor- en najaar op de Beer'.

werk dan 't fotografeeren van vogels bij het nest. Bij het laatste heeft men een vast punt, waar de vogels graag terugkeeren, waar hun instinct hen heendrijft en waar dus met de noodige voorzorgsmaatregelen wat te snappen valt, bij het eerste heeft men te maken met vogels, die wel eens kunnen zijn, waar gij ze fotografeeren wilt, maar net zoo goed ook ergens anders. Aan één ding zijn echter ook de vrij rond-zwervende vogels gebonden, dat is aan voedsel. En dus is het zaak, plaatsen op te zoeken, waar de vogels graag gaan fourageeren. En dat zijn in de duinen, de duinplassen, vaak door regens gevormd en dus zoetwaterhoudend. Daar komen graag de witgatjes en de oeverloopertjes, de scholeksters en de kieviten en nog meer ruitergedoe; tureluur, groenpoot- en zwarte ruiters en allerlei soorten kleine vogeltjes: kneuen voorop, die zich te goed doen aan de distelzaden, zoodat het pluus naar alle kanten heen wegzweeft. Maar een meer ongewoon vogeltje komt er ook, n.l. de putter, die misschien wel op de Beer broedt. De putter kennen we het best uit de étalage van den een of anderen vogelwinkel, ten minste vroeger waren ze er altijd te vinden. Ze moesten dan geregeld het kunststukje vertoonen van het aan een kettinkje optrekken van hun voer en drinken, een kunststukje, dat me nooit bijster heeft kunnen boeien. Neen, dan zie ik ze liever in 't wild, zooals ze daar onverwacht kwamen aanzetten uit de duindoorns, hun fonkelende kleuren lieten bewonderen en weerspiegelen in 't water, zich baadden; opvlogen, zoodat de rondspetterende druppels parelen werden in de zon en dan op een vliertakje zich gingen zonnen, zien onophoudelijk in de veeren pluizend.

Dit paartje op de Beer was het tweede paartje putters, dat ik ooit van mijn leven in Nederland in 't wild zag. Ik herinner me heel lang geleden, in den voorzomer eens een spannetje gezien te hebben aan den Zwolschen weg onder Kampen. In Zwitserland zijn ze in sommige streken zoo talrijk als hier de musschen. Die drinkende, badende vogels waren het wild, dat wij met onze camera's schieten wilden. – De plek is dus opgezocht, waar de vogels gaarne komen en nu wordt in de nabijheid daarvan, half in, half boven den grond een schuilhut gebouwd, die zooveel mogelijk bij het bestaande landschap aanpast zooveel mogelijk dus lijkt op een zandhoop, of een hoop aangeslibde rommel, of een vlierboschje. Daar binnen in moet echter ruimte genoeg zijn voor een man met een camera. Hij moet er kunnen instellen op zijn matglas, hij moet er platen kunnen verwisselen, hij moet zooveel vrijheid hebben voor zijn handen, dat hij kan afdrukken juist op het moment, waarop hij wil en niet een paar seconden te vroeg, omdat zijn hand in de knellende ruimte per ongeluk op den sluiters drukte of een paar seconden te laat, omdat zijn vingers niet vlug genoeg kunnen werken.

Dat op tijd afdrukken is verder een kwestie van zelfbeheersching. Ge zult misschien denken: een paar uren in zoo'n geheel donkere schuilhut, waarin je je nauwelijks bewegen kunt, is toch geen grapje en moet wel eindeloos lang vallen. – – Geen sprake van. De uren vliegen om door de spanning waarin je leeft. – Je zit in je schuilhut. De lens van de camera is voor de opening. Je oog voor een ander klein gaatje. Daar hoor je 't geluid van een oeverlooper. Ja, hij is ingevallen, ergens rechts. Alle spieren verstrakken zich. Zoo straks werd er nog een eigenaardig gevoel bespeurd in den rug en een naderende kramp in de rechterkuit, dat is nu voorbij. Nog even 't toestel geïnspecteerd, ja, alles is in orde. Nu met het heele lichaam gekeken naar rechts. Je bent zoo'n moment enkel oog, anders niet. Is er wat te zien? Ja, warempel, daar komt hij aan, de oeverlooper, treiterig-langzaam, loopt zoo af en toe het water eens in, blijft staan, pikt zich in de veeren, gaat soms een eindje terug, maar komt ondanks alles toch nader. Nu is hij zoo dichtbij, dat hij op het matglas van de reflex zichtbaar wordt. Nu zou ik hem al kunnen nemen. Krampachtig omknelt ik het toestel. Het hart klopt in mijn keel, het matglas beslaat van mijn door den neus uitgestooten adem. – – Nu! Neen, nog een klein, heel klein eindje. Als ik hem nu niet neem, kan hij in een oogenblik weg zijn en de kans is misschien voor goed verkeken. Maar ik aanvaard het risico. Nog één stap, nog twee stappen, reng, 't gordijntje van den sluiters valt. De oeverlooper is genomen. – – Even ontspant zich alles, even wordt nu hier en daar pijn gevoeld en een gemakkelijker houding opgezocht, maar dan wordt alles weer klaar gemaakt: instrument en mensch voor de volgende mogelijkheid.

Op één van de eerste dagen hadden we een schuilhutje gebouwd aan den Witgatplas, omdat ik daar een lepelaar had zien wegvliegen. Die lepelaar moest er op. Zeker een eenzame boemelaar. Later zouden er wel meer komen en zich verzamelen op de Zuidpunt. Maar dat dit individu nu juist in den Witgatplas visschen kwam, dat was een bof. Het hutje werd niet te diep, dat liet het waterpeil niet toe en ook niet te hoog, dat liet de betrekkelijk lage duindoornvegetatie niet toe, 't mocht er niet als een toren boven uitsteken. Den eersten dag, dat ik er in zat: geen lepelaar. Den tweeden dag was ik er 's morgens half negen ingekropen. Een kievit, een witgatje, een groenpootruiter waren al gesnapt; hoe? dat moest nog blijken. De ruimte was toch wel erg benauwd, ik zat met mijn hoofd zoowat op m'n opgetrokken knieën; hoog er op kon ik niet, lager evenmin. M'n knieën konden alleen wat heen en weer, zoo af en toe bewoog ik ze naar elkaar toe of van elkaar af en soms gingen ze allebei tegelijk een

decimeter naar links of naar rechts. Met veel moeite kon ik m'n hoofd en nek achteruit in de richting van den toegang brengen.

Het was elf uur. Ik moest zien of ik niet een andere houding, tenminste voor een enkel oog en blik, innemen kon. M'n hoofd ging heel langzaam achteruit, m'n rug draaide een hal ven slag om. Hè, dat was lekker! Opeens geplas voor me. Een vogel. Hoe ik toen zoo gauw weer in de goede houding ben teruggedraaid. weet ik niet, maar het lukte en het eerste wat ik op het matglas zag, was de lepelaar. Hij liep door den plas, visschende. De beweging van zijn hals stond loodrecht op die van z'n lichaam. Hij vischte dus links en rechts van de lijn, waarin hij liep. Op dat oog en blik was ik de kluts totaal kwijt. Met bevende handen stelde ik in, zoo snel als 't maar kon en drukte af. Nu deed ik de stomiteit van mijn vacantie. Snel wilde ik van plaat wisselen. Nu moesten er foto's gemaakt worden. Maar door mijn zenuwachtigheid maakte ik teveel lawaai en beweging en daar ging ie, de vogel van mijn droomen. In plaats dat ik hem eerst heel kalm tot rust had laten komen en heel voorzichtig van platen verwisseld had. Wie ook wel eens zoo iets heeft mee gemaakt, weet, hoe ik mezelf verwenschte.

De kans is niet teruggekomen, al zat ik uren te wachten. De eenige foto ziet u hier, kop en hals konden stukken beter, het geheel is toch wel aardig. Ik herinner me, hoe we eens met zijn beiden achter een rietscherm zaten aan den oever van een kreek; ieder zat voor zijn eigen kijkgat. We hadden afgesproken, dat de volgende oeverlooper voor mij zijn zou. Daar kwam ie aan, prachtig in 't licht. Hij was binnen 't bereik van de camera van mijn buurman en nu ook van de mijne. "Neem 'm, kerel, neem 'm," werd er naar me toe gefluisterd. Maar ik nam hem niet, wilde hem nog wat dichterbij hebben. M'n buurman werd zenuwachtig en maakte wanhoopsgebaren, maar ik moest hem nog meer van nabij zien. Eindelijk, toen mijn vriend het van spanning haast niet langer houden kon, reng, daar was de oeverlooper geknipt. Van mijn gezicht stroomde het zweet, en 't was niet enkel van de zon.

Natuurlijk wordt niet iedere vogel een foto, en niet iedere foto een vogel. Het resultaat is vaak bedroevend mager. Maar dat is ook geen hoofdzaak. De sport is vol spanning en de waarnemingen uit de schuilhut zijn allerkostelijkst. Ik zit er weer in, voor een heelen morgen. Daarnet zijn er een stuk of wat witgatjes langs me heengeslierd, prachtige kleine steltloopertjes, zwart met witte bovenstaartdekveeren vandaar hun naam. Ze zijn rechts neergestreken. 't Goedje zit altijd rechts, zoodat ik me afvraag, of m'n schuilhut o ok teveel naar links zit. Daar worden ze zichtbaar. Het zijn er drie. Ze loopen voedselzoekend door het water. Buiten bereik van mijn camera blijven ze staan. Een steekt den kop in de veeren – en dut. Zijn spiegelbeeld is in 't water helder zichtbaar. Een tweede trekt z'n kop in de schouders en filosofeert en no. 3 doet nu eens een stapje naar links, dan naar rechts, staat stil, zou wel graag verder willen, maar besluit z'n gezelschap niet in den steek te laten. Ze staan en blijven buiten mijn bereik en ik bijt op m'n lip en mijn voeten draaien in 't zand. Maar dan berust ik. De camera blijft staan en ik geniet van dit heerlijke schouwspel. Aan de overzijde 't lage duin met de lichtende duindoorns, met de donkere plekken van de vlier, waarboven de zaadpluizen van de distel dwarrelen. Vlak voor mij het langgerekte duinplasje en daarin deze drie vogeltjes, uit een ver, vreemd land. Geen geluid verbreekt de stilte, dan zoo af en toe het vinkengeluidje van een overtrekkende kneu of de alarmfluit van een scholekster, die, als een Amsterdamsche straatjongen, meent, dat er altijd wat aan de hand is. Dit tafereeltje is niet vastgelegd op de gevoelige plaat, maar het leeft voort in mijn herinnering als een symbool van stilte, van rust temidden van het kloppende, hamerende leven.

De dagen zijn er echter ook, dat de schuilhut leeg blijft en dat we als echte zwervers door het land trekken. – Den avond tevoren wordt een groote portie thee gekookt, 's nachts afgekoeld en 's morgens in veld- en thermosflesschen gedaan. De rugzakken worden omgehangen, de kijker en het fototoestel natuurlijk niet vergeten en zoo gaan we de wijde wereld in. Ons proviand bestaat uit brood en appels. Eerst zwerven we door de duinen, waarover de kiekendieven laag zweven. We zien hoe er een jong konijntje vervolgt, maar zonder succes. Een enkele buizerd is ook al gearriveerd en de slechtvalk is ook op 't appel. Natuurlijk ontbreekt ook de biddende figuur van de torenvalk niet. We komen zoo langzamerhand op 't strand, het terrein van de plevieren en de wulpen en de bergeenden, die in groote getalen naar zee drossen, als wij naderen. Hier is het z.g.n. groene strand, omdat het begroeid is met allerlei soort planten, waarvan de zeepostelein wel een van de aantrekkelijkste is. Tusschen die zeepostelein dribbelt het kleine goedje: strandplevier, bontbekplevier, kleine plevier, strandlooper, steenlooper; vlug, elegant, lenig schiet het nu hier, dan daarheen, gaat op de vleugels, strijkt weer neer, jaagt en jacht, roert en rept zich, zwart, wit, grijs, bruin, schiet het door de groene postelein over het gele zand.

Verder naar zee hebben de meeuwen en sterns zich verzameld, de prachtige kluten met hun opgebogen snavel roomen het water af; statig staan in lange rijen de aalscholvers en ginds op een bank liggen de

robber zich te zonnen. En over dat alles is de zon, de machtige zon, die zilver tooverst uit de buiken der robbers, de vleugels der meeuwen, de glanzende halzen der schollevaars. Verder naar 't Zuiden, waar de kust zich naar binnen buigt tegenover Voorne, vormen zich de slikkreeken, waarlangs een zeldzame zultevervegetatie zich ontwikkeld heeft. Meer naar binnen de rietwildernis, die een prachtige schuilplaats biedt om uit te kijken over het water, dat zich daartusschendoor in eeuwige afwisseling van eb en vloed beweegt.

Bij eb komen in het slik langs de oevers de reigers en de grutto's en de ruiters en wat niet al hun voedsel zoeken, dan strijkt daar de slechtvalk eens langs, om te zien wat grijpbaar is voor z'n scherpe nagels, dan zwaait de kiekendief over 't riet, wie weet of ook voor hem de disch niet wat oplevert, dan zitten wij er vaak met onze camera's: misschien, dat ook wij buit behalen. Het slik geeft voedsel voor mensch en dier. Na een langen dag keeren wij eindelijk terug. Ontelbare konijnen komen uit hunne holen, spelen, springen, knabbelen, doen en laten wat ze willen, de ransuil gaat op voer uit, de avondkoekoeksbloem ontplooit tegen de donkerte van dichte vlieren haar heldere witte rozetten.

Ons wacht nog 't klaar maken van de middagpot, maar de avond vindt ons, gezeten aan den Nieuwen Waterweg. Zonder woorden, stil, kijken wij uit over het water, waar de prachtige sleepbooten, arbeidsree, uit hun pijpen rook laten wolven, kijken uit naar zee, nu nog slechts een enkele lichtstreep langs de kust. Na den geweldigen dag, waarin Gods stem tot ons sprak in vorm en kleur, in beweging en klank, komt in den avond Gods stem tot ons terug in de sprakeloze stilte.

*[Linksboven] Nieuwe Waterweg.
[Rechtsboven] Witgatje.
[Links] Lepelaar.
Foto's J.I. van Schaick.
Originele afbeeldingen uit het boek.*

De Beer op de topografische kaart uit 1957. In de tijd waarin de verhalen van Frans Beekman, Luuk Draaijer, Gerard Ouweneel, Jan Koolen, Bik Tekke, Niek Vechtman, Jur van Gelderen spelen, zag De Beer er ongeveer zo uit. Na 1958 zou De Beer geleidelijk aan terrein verliezen, te beginnen in het noordoosten en dan afzakend naar het zuiden.

Frans Beekman

Met de NJN naar De Beer

Volgens mijn aantekeningen en foto's ben ik tussen 1955 en 1961 ongeveer tien keer naar het natuurmonument De Beer geweest. Die excursies hebben in het licht van de geschiedenis een mythische betekenis gekregen.

Vanaf het verzamelpunt Pioenweg in Den Haag vertrok een afdeling van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJN) over het fietspad door de duinen langs Ter Heijde en 's-Gravenzande naar de Berghaven in Hoek van Holland. Daar lag het bootje van Prins, dat ons op de steiger aan de overkant van de Nieuwe Waterweg afzette. De schriftelijke vergunning was tevoren geregeld. De hele dag sjouwden we dan met een pakje brood en een appel in de pukkel over De Beer. We waren er vooral in de herfst of winter met regen en wind, niet in de broedtijd en in de zomer; en echte outdoor-kleding hadden we niet!

Wat ik mij vooral herinner is dat we altijd volgens een vaste route liepen. Na de steiger meteen langs de noordkant van De Beer (met nog veel betonnen bunkerrestanten) naar de Zuidpier. Daarna over het droge strand en het Groene Strand naar de Zuidpunt. Bij de monding van de Brielse Maas over het natte strand en het slik landwaarts naar de dijk van de Krimpolder. Tenslotte via duinvalleien als Het Breed en de Kievitenplas terug naar de steiger.

Nog zie ik de landschappelijke doorsnee voor mijn geestesoog. De zee met zandbanken, een breed strand met vloedlijnen, het begroeide strand, afgekalfde strandduintjes en de hogere duinen met veel inhammen. Bij de Zuidpier en op het strand lag altijd veel aanspoelsel. Bijzondere vondsten waren trossen bananen, kisten, flessen en steenkool. En ook wel het skelet van een zeehond. De enorme ruimte en de wijde zee met grote schepen voor de kust op de Maasvlakte staan me nog steeds bij. In de verte lag Voorne met de stompe toren van Brielle. Het landschap van De Beer was geheel anders dan op de smalle Hollandse kust.

De eerste keer – op 6 september 1955 – zien we vier morinelplevieren (dé herfstvogel van De Beer) en 40 zeehonden aan de zeekant. De meest uitgebreide vogellijst is van 22 december 1956 met onder meer eidereenden in zee, kramsvogels in de struiken, vier strandleeuweriken voor het eerst goed gezien en 50 bergeenden.

In de herfst van 1958 fotografeerde ik – vlakbij liggend – de morinelplevier. Op 15 november 1959 zagen we 300 bergeenden bij de Zuidpunt en 200 kluten in het slik langs de Brielse Maas. Op diezelfde dag vloog op slechts 15 meter afstand een kleine burgemeester in de Berghaven.

Nu na ruim een halve eeuw zeg ik vaak: 'Ik heb De Beer nog gekend!'

*Frans Beekman (jaargang 1940)
in de duinen van Schouwen.
Foto collectie Frans Beekman.*

NJN'ers, met Frans Beekman vooraan meest rechts met bungelende benen, wachtend op de steiger bij de Beer, oktober 1957. Foto Herman Nijhoff/collectie Frans Beekman.

Luuk Draaijer

Steppenvorkstaartplevier

Het zal omstreeks 1950 zijn geweest dat ik met mijn vader mijn eerste bezoek aan De Beer bracht. Het reservaat was kennelijk bij ons bekend, waarschijnlijk door het boek *Het Vogeleiland* dat bij ons in de kast stond en misschien ook door artikelen in het tijdschrift *In Weer en Wind*. Ik was toen al in vogels geïnteresseerd en mijn ouders stimuleerden mij ook in de 'kennis der natuur' die ik vooral tijdens vakanties vanaf mijn vroegste jeugd op ons familie-eiland Schiermonnikoog als vanzelf ingegoten kreeg.

Hoe mijn vader en ik naar De Beer reisden herinner ik mij niet meer. Het kan zijn dat wij vanuit Rotterdam-Zuid op de fiets naar Oostvoorne reden en vandaar over de net aangelegde dam door de Brielse Maas naar opzichter Korfmaker. Maar het zou ook kunnen dat wij met de trein vanuit Rotterdam DP naar Hoek van Holland reisden en vandaar met de boot naar de overkant voeren.¹⁵

Onze nazomerse wandeling voerde vanaf huize Korfmaker via het strand naar het weidse Groene Strand dat ons waarschijnlijk ook door de nabijheid van de zee aan ons favoriete waddeneiland deed denken. Ik denk dat wij ook uitkeken naar de Morinelplevier die in het genoemde boek over De Beer, door zijn bekende tamheid, een verleidelijke rol speelt. Lahol, zoals de vogel door de bewoners van Lapland wordt genoemd, zagen wij niet, maar helder staat mij bij dat vanuit een gezelschap kennelijke vogelaars, die ons achterop liepen, een luide stem klonk: "Visarend ". En daar kwam de vogel, soeverein langs het strand wiekend voorbij, al vissend zuidwaarts trekkend. Het was mijn eerste Visarend waar ik niet van had durven dromen die te zien. De persoon aan wie de stem toebehoorde bleek Anton van den Oord te zijn, die ik ook later nog op De Beer zou tegenkomen, en ook een keer in Rotterdam zou bezoeken.

Enkele jaren later, in 1954, ging ons Rotterdamse vogelclubje, bestaande uit Gerard Ouweeneel, Ben van der Velden, Adri Rijsdijk, Jur van der Beek en mijn persoon, opnieuw naar De Beer dat toen een regelmatig excursiedoel was. Het was in mijn herinnering op die 28ste augustus een heerlijke, heldere en veelbelovende dag. Eind augustus, een mooiere trektijd kun je je als vogelaar haast niet wensen.

*Luuk Draaijer (jaargang 1939),
aquarel door Elwin van der Kolk*

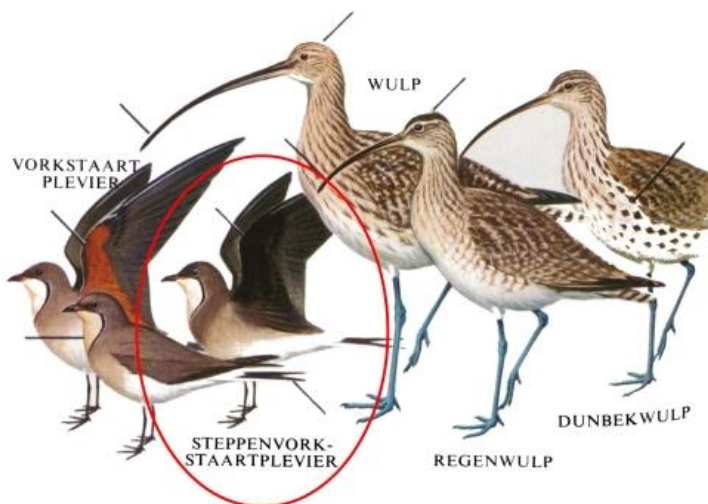
*De getijdengeul die het noorden van het Groene Strand
doorsneed, was bij hoogwater niet over te steken.
Zelfs niet met kaplaarzen; die moesten dan uit, evenals de
pantalon. Op de achtergrond zijn nog net de ijzeren
bakens van de Zuidpier te zien
Op deze foto de crossing van 25 oktober 1957.
Links Luuk Draaijer, rechts Gerard Ouweeneel.
Foto J. van der Beek; collectie G. Ouweeneel.*

¹⁵ DP: Delftsche Poort.

De wandeling ging vanaf het huis van Korfmaker langs de Waterweg naar de Zuidpier waar wij Steenlopers, een Paarse Strandloper, een Kleine Jager, Grote Sterns, Dwergsterns en Dwergmeeuwen zagen. Voorwaar, een mooi begin van onze excursie die van af de pier over de zeereep naar het Groene Strand leidde. Het primaire oogmerk was daar de Morinellen te vinden die er immers, naar wij wisten, eind augustus vaste bezoekers waren. Onderweg zagen wij zo maar een Waterrietzanger die toen in de nazomer op De Beer vrij gewoon was en Lahol gaf gelukkig ook acte de présence.¹⁶

Maar de aandacht ging plotseling uit naar een vogel die roepend rondvloog en ons door zijn zwart-wit-tekening eerst deed denken aan een Witgatje. Al gauw werd echter duidelijk dat het om een andere soort moest gaan. Of ik een ingeving van boven kreeg, ik weet het niet meer, maar waarschijnlijk door het bestuderen van de toen pas uitgekomen Vogelgids van Roger Tory Peterson riep ik uit dat het wel eens een Steppenvorkstaartplevier kon zijn. En toen de vogel langdurig kon worden bekeken terwijl deze op insecten joeg, werd duidelijk dat mijn ingegeven determinatie wel juist moest zijn. Uiteraard werd de aandacht geheel op de uit verre streken afkomstige vogel gericht, wij wisten dat het een heel zeldzame dwaalgast was. Euforie, het woord kenden wij toen nog niet.

Op onze terugweg zouden wij de vogel nogmaals zien, toen boven het Zuidslak van De Beer. Die zelfde avond nog, of de avond erop, ik weet het niet meer, bezochten wij Anton van de Oord bij hem thuis in Rotterdam, de man die ik bij mijn eerste bezoek aan De Beer ook al had ontmoet. Wij konden bij hem het voor ons budget veel te dure *Handbook of British Birds* inzien en werden bevestigd in onze determinatie van de bijzondere vogel. Daags na onze excursie was een befaamd gezelschap van Haagse vogelaars, onder wie de bewerker van de Vogelgids, mr. Jan Kist, op zoek naar de vogel, maar deze bleek gevlogen.....

1 [Links] Deel van de pagina uit Peterson's Vogelgids met daarop de Steppenvorkstaartplevier.

2 [Rechts] Steppenvorkstraatplevier. Foto Michel Veldt, Eemnes, 17 oktober 2006/Dutchavifauna.

¹⁶ Volgens Gerard Ouweneel leverde de excursie onder andere ook nog 14 Kleine Zwanen, een Slechtvalk, drie Smellekens, Waterrallen en veel trek van Bonte Kraaien op. Zie ook het eerste verhaal van Ouweneel op de volgende pagina.

Gerard Ouweeneel

Op De Beer stond onze graalburg, herfst 1950

Het eerste bezoek aan De Beer was in de herfstvakantie van 1950. Deze viel in het laatst van oktober. Ik was 13 jaar en sinds twee maanden in het bezit van de vogelgids *Zien is kennen*, met de plaatjes van Rein Stuurman. De in die gids afgebeelde en behandelde vogelsoorten begeerde ik natuurlijk alle te zien. In mijn naïeve jeugdige verbeelding behoefde ik maar op De Beer te zijn om van die aantrekkelijke soorten te kunnen genieten. Immers, Jan Strijbos en Simon de Waard hadden er bij hun lezingen voor de Volksuniversiteit geen misverstand over laten bestaan: op De Beer gebeurde het!

Die bewuste oktoberdag verliep als in de film van Simon de Waard. Onder regie van mijn ouders met de trein van Rotterdam Delftse Poort naar Hoek van Holland. Daarna met het bootje van Ary Prins de Waterweg over en na de geloofsbriefoverhandiging aan opzichter Korfmaker ging het De Beer op. Die dag bracht niet de vogeldrommen van mijn fantasie, hetgeen natuurlijk te maken had met de onbekendheid van het terrein, het ontbreken van soortkennis en vogelgedrag alsmede het gemis van een verrekijker. Maar de grote valk die opging van een van de drie hogen bakens op het strand bij de Zuidpier kon niet anders dan een Slechtvalk zijn, was mijn verheugde conclusie.

Vele De Beerexcursies zouden volgen, tot in de zestiger jaren, toen van oost naar west namens Rotterdam vanden Natuurfonds het Natuurmonument successievelijk liquideerden. De meeste van die excursies concentreerden zich op de zuidkant, aan weerszijden van de Brielse Dam, daar waar deze Rozenburg bereikt. Dat had te maken met de geprefereerde fietsroute. Dat vereist uitleg.

Vanuit Rotterdam-Zuid was de Groene Kruisweg richting Oostvoorne de vanzelfsprekende route. Er was een tweede optie, eentje via de Maastunnel en daarna door Rotterdam, Schiedam, en Vlaardingen op Maassluis aan en daar met de pont naar Rozenburg, waar dan een lange betonweg richting De Beer wachtte, recht naar de hoofdingang. Die route was langer en leidde door vier steden. Met in dit land vaak een zuidwestelijke wind, stond deze op die bewuste betonweg meestal pal op kop.

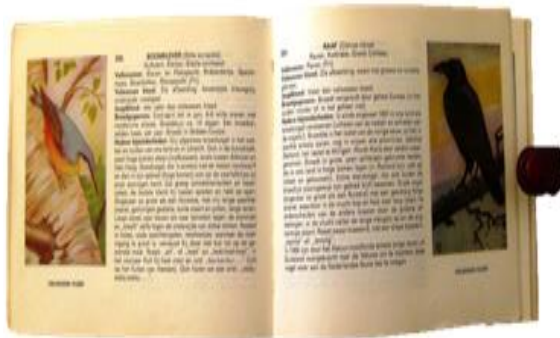
Bovendien, in tegenstelling tot op het eiland Rozenburg, was er langs de Groene Kruisweg en vooral bij Oostvoorne en de Brielse Dam aan vogels veel te beleven, zodat het voorkwam dat een bezoek aan De Beer, het eigenlijke excursiedoel, erbij inschoot. Dat probeerden wij dan 's middags te compenseren door vanaf de Brielse Dam De Beer op te gaan, daarbij de bordjes 'Verboden Toegang' negerend en erop speculerend dat het aan het einde van de scheidingsdijk staande Schuilhuisje voor de bewaking onbemand zou zijn. Dat was niet altijd het geval.

Bij ontmoetingen met Korfmaker voelden wij ons dan ook meestal wat ongemakkelijk. Was dat een latent aanwezig schuldgevoel, voortkomend uit die genegeerde bordjes aan de andere kant, langs het Wijde Slik?

Uit de tientallen excursies naar en over De Beer volgen verslagen van vijf stuks: eentje uit juni 1954, twee uit najaar 1956, toen net doorsijpelde wat Rotterdam in het schild voerde, een van september 1958, toen langzaam duidelijk werd welke catastrofe over De Beer was afgeroepen, en eentje uit de nadagen van De Beer, uit de winter 1962/1963.

*Gerard Ouweeneel (jaargang 1937) kijkt naar een kolonie van de met uitsterven bedreigde Chinese Kuifsterns in Shan Yun Tan, China.
Foto L. Lin/collectie Gerard Ouweeneel.*

Nol Binsbergen & Dons Mooy, 'Zien is kennen! Zakdetermineerboek van alle in Nederland voorkomende vogels: korte beschrijving van kenmerken, verblijf en levenswijze naar de nieuwste bronnen en eigen waarnemingen', Schoonderbeek, Laren. Het boek verscheen 'onder toezicht van' en met een inleiding van G.J. van Oordt. De tekeningen waren van de hand Rein Stuurman. De eerste druk verscheen in 1937; er zouden er nog vele volgen.

Het bootje van Ary Prins vertrok vanuit de Berghaven in Hoek van Holland en was voor de meeste bezoekers van De Beer de eerste etappe in de tocht naar het natuurmonument. Ansichtkaart, jaren vijftig, uitgave S. Gorzeman; collectie E. Buijsman.

Peter Meininger c.s. kwamen na een oordeelkundige analyse van gegevens tot de conclusie dat er tot circa 1950 jaarlijks ongeveer 85 paren Strand-plevieren broedden op De Beer. Daarna ging het door allerlei oorzaken bergafwaarts. SOVON Vogelonderzoek Nederland begrootte dat heel Nederland in 2010 170-200 paren herbergde. Deze vergelijking geeft aan hoezeer een milieuspecialist als de Strandplevier is, zich thuisvoelde op de schelpenvlakten van De Beer. Foto S. de Waard.

Rond 1940 zouden er circa 500 paren Dwergsters op De Beer hebben gebroed, bijna net zoveel als in 2010 in heel Nederland. Gelet op het ruim voorhanden broedbiotoop in de vorm van schelpenbanken, moet De Beer een dorado zijn geweest voor Dwergsters. De achteruitgang begon kort na WOII en al voor 1960 was het gedaan met de Dwergsters van De Beer. Nadien zou een periode volgen waarin in het gehele noordelijke Deltagebied Dwergsters als broedvogel ontbraken. Foto S. de Waard.

Vooraf liefhebbers van milieudynamiek konden op De Beer hun hart ophalen. Wind en water deden hun werk en het kwam voor dat na een paar stormen het landschap danig was veranderd. Deze jonge stuifduintjes lagen in het gebied tussen het Groene Strand en het Brielse Gat, richting Zuidslak. Fotograaf onbekend.

Alleen lachsterns, 1954, 20 juni

Het schemerde nog toen wij die zondagochtend de Groene Kruisweg affietsten richting Oostvoorne en De Beer. Juist in het open stuk tussen Poortugaal en Hoogvliet met nergens schuilgelegenheid kregen wij een zware regen- en onweersbui over ons heen. Later viel te lezen dat de bliksem een onder Poortugaal buiten met zijn koeien bezig zijnde boer noodlottig was geworden. In de loop van de dag knapte het weer aardig op, zodat we redelijk opdroogden. Vast hadden wij ons voorgenomen ons die 20ste juni helemaal toe te spitsen op het zien van Lachsterns. Van die graalsoort, een van de kroonjuwelen van De Beer, moest het vandaag eindelijk komen. Dus die 20ste juni geen afslag naar beloftevolle vogelorden in de buurt. Wel voorbij Zwartewaal een rustende Steenuil. In Oostvoorne namen we even tijd om na te gaan of de Grauwe Klauwier er nog zat. Aan de dorpsrand, tussen het Zwartelaantje en de Noordweg, hield die zomer opnieuw een paartje territorium. Het mannetje zat op een van zijn uitkijkposten, dus het zat goed. Maar het besluit viel vandaag aan de in het Reigersnest broedende Hop geen tijd te besteden. Dat besluit viel gemakkelijk(er) omdat die enigmatische soort ons eerder die maand ten deel was gevallen.

Dus ging het door naar de Brielse Dam waar we, tegen Rozenburg aan, een ons inziens kansrijke plek kozen op de kruin van de vier jaar eerder voltooide afsluitdam. Vóór lag het Zuidslak (Wijde Slik) en verder De Beer. Links het Brielse Gat. Achter ons de brede en diepe oeverstrook van de inmiddels verzoete Brielse Maas, een uitgestrekt gebied met namen als Ganzenkreek en Vogelplaat, waarvan de bodem nog steeds zilt was. En hoe vogelrijk was dit voormalige getijdenslik nog steeds, tot broedende Kemphanen toe! Tot ons was gekomen – hoe ben ik kwijt – dat de op De Beer broedende Lachsterns (in 1954 vier paren) regelmatig daar kwamen foerageren, waarbij ze dan vice versa hun broedplek op De Beer de Brielse Dam passeerden.

In afwachting van de begeerde Lachsterns geen moment verveling. In het Brielse Gat zwom een Grote Zeeëend, bepaald ongewoon voor de langste dag van het jaar. Op het Zuidslak foerageerden steltlopers, afkomstig van noordelijker breedten. Ze waren òf net gearriveerd òf overzomerden er. We telden twee Zilverplevieren, wat Bonte Strandlopers, vier Zwarte Ruiters en een Regenwulp. Voorts stonden er 23 Lepelaars, een soort die zestig jaar geleden heel wat ongewoner was dan anno heden en in het dagboek dan ook een onderstreping meekreeg. Aan de binnenzijde van de dam was het ten minste zo onderhoudend. Langs de oever van de Brielse Maas vlogen twee juveniele Dwergmeeuwen en dan was er natuurlijk het spektakel van broedende Scholeksters, Kieviten, veel Tureluurs en wat Grutto's, Kemphanen en ook Bontbekplevieren. Op zeker moment viel een roepende Witgat in, een steltloper die rond de 20e juni waarschijnlijk al aan zijn najaarstrek was begonnen. Er vlogen Bruine Kiekendieven en ook een man Grauwe Kiekendief. Van die laatste zouden wij thans aardig paf staan, zeker in juni. Toen minder. Tinbergen c.s. schrijven in *Het Vogeleiland* dat in de jaren twintig van de vorige eeuw alleen tijdens de voor- en najaarstrek op De Beer Grauwe Kieken te zien waren. In de periode 1950-1960 zagen wij deze wondermooie roofvogel nogal eens, ook onderweg van en naar De Beer. Jan van Tussenbroek schrijft dat ze kort na WOII in de buurt van Voorne bepaald gewoon waren. Toen enige tijd na de oorlog de jachtrechthouder van de duinen tussen Rockanje en Oostvoorne terugkeerde, gingen diens meegekomen jachtopzieners direct aan de slag de soort daar te 'ruimen'.

Lachsterns?

Maar de Lachsterns, waar het die 20ste juni allemaal om was begonnen? Tot driemaal toe zagen wij tijdens de uren op de Brielse Dam sterns voorbijvliegen waarvan de eerste ingeving was 'dat is er eentje'. Omdat ze alle drie op afstand passeerden en de soort een première voor ons was, ontbrak de volle overtuiging en bleef een lichte twijfel knagen. Vaststond wel dat onze suspecte sterns geen Grote Sterns waren, die ook boven het Brielse Gat rondvlogen. Maar er waren ook Visdieven en een paar soorten meeuwen. Tijdens de voorbereidingen op het welslagen van onze lachsternodyssee hadden wij onszelf ingescherpt dat de soort meer weg had van meeuwen dan andere sterns. Op zeker moment meenden we even een onbekende roep te horen, een 'kè-hèg-hèg', een geluid dat met wat goede wil inderdaad als een soort gelach kon worden bestempeld, waaraan deze stern zijn naam dankt, althans zijn Nederlandse. Hier ontbrak pure routine met deze soort en vooral ook het gemis aan goede apparatuur en andere uitrusting die de vogelaar anno heden meesjouwt. Nu, zestig jaar later, na op vijf continenten ervaringen te hebben opgedaan met deze kosmopoliet, herkennen we Lachsterns op grote afstand, zeker wanneer ze in de nazomer op de hen karakteristieke wijze boven de sloten tussen 't Zand en Schagen in de weer zijn. Elk jaar prijzen de vogelaarvrienden die er in 1954 ook bij waren en ik ons gelukkig dat een deel van de laatste tientallen paren die Noordwest-Europa nog herbergt, dan een paar

weken in de Kop van Noord-Holland pleisteren. Elk jaar gaan we naar ze toe, ons ervan bewust zijnde dat de herinnering aan De Beer mede de oorzaak is van deze pelgrimage.

Door onze twijfels begonnen wij in de namiddag toch niet handenwrijvend aan de fietstocht terug. Kort nadien kwam alsnog de definitieve triomf. Een van het 20 juni gezelschapje, Herman Stubbe, was een paar dagen later alweer op De Beer waar hij, in gezelschap van een autoriteit, Lachsterns zag. Hij kwam terug met de boodschap 'jongens, geen twijfels, wij hebben ze vorige zondag ook gezien. En ook al eerder....'. Trouwens, later die zomer zouden we ze wederom zien. Overigens waren de Lachsterns van De Beer in 1954 al hun nadagen. Peter Meininger c.s. geven in hun waardevolle *Kustvogels in het Noordelijke Deltagebied* de hele historie in extenso weer.¹⁷ In 1955 herbergde het Natuurmonument nog twee of drie paren. Het jaar daarop, toen Rotterdam binnenskamers al druk in de weer was met heilloze plannen, werd op 25 mei een nest met twee eieren gevonden, een nest dat echter de dag daarop foetsie was. Daarmee was het met de Lachstern als broedvogel exit. In 1957 zagen we op 19 mei nog wel een vogel boven het Zuidsliek. En het volgende jaar, in 1958, zagen we daar op 30 augustus aan het einde van de dag een groepje van vijf Lachsterns bij elkaar. Dat moeten echter doortrekkers zijn geweest.

Lachsternpaar met jong op De Beer, 1949. De Lachstern was één van de specialiteiten van De Beer. Dat ze daar konden broeden werd voor het eerst vastgesteld in 1931. In die tijd zaten er honderden paren in Noord-Denemarken. Hoewel cosmopoliet, broeden ze tegenwoordig in Noordwest-Europa uitsluitend in Sleeswijk-Holstein en dan nog maar met enkele tientallen paren. De kans dat ze ooit nog eens als broedvogel terugkeren naar Nederland is gering, maar niet helemaal uitgesloten.

Foto S. de Waard.

¹⁷ Meininger, P., Arts, F.P., Van Swelm, N.D. (2000) *Kustbroedvogels in het Noordelijk Deltagebied: ontwikkelingen, knelpunten, potenties*. Rapport RIKZ/2000.052. Rijksinstituut voor Kust en Zee/ Stichting Ornithologisch Station Voorne, Middelburg/Oostvoorne, 238 pp.

Hunkeren naar De Beer, 1956, 6 september

In de loop van 1956 kregen de ideeën die het Rotterdamse Gemeentelijk Havenbedrijf in petto had met Rozenburg en De Beer meer bekendheid en kwamen er ‘echte’ plannen in plaats van schetsen. Het woord *Europoort* werd een begrip, zij het voor ons vogelaars, voor wie op De Beer de graalburg stond, meer een vloek. Na de veenbrand aan geruchten werd wel duidelijk dat de plannen zowel politiek als in de media op een zodanig draagvlak konden rekenen, dat alle lichten in de wegbewijzing naar het einde van De Beer brandden. Weliswaar orakelde burgemeester Van Walsum dat Rotterdam wel zou zorgen voor compensatie, maar de man wist niet waarover hij het had. De vooruitzichten voor het landschap en de vogels van De Beer waren onmeest, nog ervan afgezien dat wij ons meest bezochte excursiegebied zouden kwijtraken.

Waren de heilloze Rotterdamse plannen er de oorzaak van dat de excursiefrequentie naar De Beer vanaf najaar 1956 nog meer toenam? Ik denk het wel. Tussen 1 september en 30 november 1956 ging het 16 maal die kant op. Tijdens het kerstverlof van militaire dienst driemaal. Vanuit Rotterdam-Zuid was het met de Vespa-scooter drie kwartier rijden tot de voordeur van Korfmaker, zodat het gebeurde dat ik de beide weekenddagen de Groene Kruisweg aftuften. Overwogen werd zelfs in de bunkers van de Atlantikwall te overnachten. Daarvan kwam het niet c.q. werd te riskant gevonden. Het gerucht ging dat eerder de NJN-er Wim Penning dat staaltje wel had uitgehaald, zulks met het doel om een op De Beer rondzwalkende Zeearend te zien. Later, na 1960, zetten we voor het vangen en ringen van trekvogels in de nazomer wel op De Beer onze tenten op. Met instemming van Korfmaker, die trouwens enthousiast de uitstaande nylonvangnetten langsging.

Uit de rij van de 1956 najaarsexcursies eerst die van donderdag 6 september, een dag dat de onrust om naar de kust te gaan zo opspeelde dat alles opzij ging, op het onverantwoorde af. Die niet te weerstane drang had te maken met een influx van Bonte Vliegenvangers van een omvang die ik voordien en nadien nooit meer meemaakte. Nu, bijna zestig jaar later, lees ik verbaasd dat zich in het stadstuinje bij de ouderlijke woning in Rotterdam-Vreewijk op 3 september 1956 vijf Bonte Vliegenvangers ophielden, twee dagen later twee en dat ging zo door tot 8 september.

Thans moet ik het in verreweg de meeste nazomers zonder Bonte Vliegenvangers doen. Wat wij in die eerste septemberdagen van 1956 meemaakten, was wat Engelsen aanduiden met een *fall*, een verschijnsel dat op trek zijnde vogels onderweg enige tijd stoppen. Weersomstandigheden kunnen daarbij een rol spelen. Omdat veel vogelsoorten ongeveer tegelijkertijd op trek gaan, kan het dan op zeker moment op een locatie op de trekroute wemelen van exemplaren van die bewuste soort. Begin oktober 2012 was dat het geval met Pimpelmezen op de Zweedse zuidpunt Falsterbo. In zeven dagen passeerden daar 237.980 Pimpelmezen, waarvan 87.400 exemplaren op 1 oktober. In het gehele najaar 2011 kwamen er slechts 420 Pimpelmezen voorbij Falsterbo. Om even bij grote aantallen te blijven: tot en met 7 oktober 2012 waren er al bijna twee miljoen Vinken langs Nabben, de naam van Zwedens zuidpunt getrokken.

De Chinese muur was een lelijk en door zijn omvang helaas gezichtsbepalend element op De Beer. Het omvangrijke bouwwerk was als onderdeel van de Atlantikwall in de Tweede Wereldoorlog door de Duitse bezetter aangelegd. Foto W. de Bruin.

Blauwborsten

‘Wanneer het in Rotterdam Zuid wemelt van de Bonte Vliegenvangers, hoe zal het dan niet op De Beer zijn?’ waren de onrustgevoelens. Dus Luuk Draaijer en ik tuften die 6de september opnieuw de Groene Kruisweg af. Mijn werkgever had een incorrect alibi op de mouw gespeld gekregen om mijn afwezigheid te rechtvaardigen. Desondanks voelde ik mij niet schuldig. Het werd een grandioze middag, waarbij wij niet verder kwamen dan het Reigersnest, de Brielse Dam, het Zuidslak en vandaar een wandeling over de altijd verleidelijke scheidingsdijk richting Schuilhuisje, met op rechts de Pan- of Krimpolder.

Afgezien van circa 30 Bonte Vliegenvangers, noteerden wij die middag 40 Paapjes, 30 Tapuiten, 23 Gekraagde Roodstaarten, ook Grauwe Vliegenvangers en, een zeer welkome première op onze *lifelist*, drie Blauwborsten, die een dubbele onderstreping meekregen in het dagboek, met de nadrukkelijke toevoeging ‘witgesterd’. Er was ook een Grauwe Klauwier.

Thans, bijna zestig jaar later, in een periode waarin ik er steeds meer van overtuigd geraakt ben dat een heel contingent aan zomervogelsoorten ontstellend zijn afgenomen, komen aantallen als 40 Paapjes bijna ongeloofwaardig voor. Maar om de lezer niet een complex te bezorgen hierbij de verzekering dat Luuk en ik van die melkweg aan Tapuiten, Paapjes en Bonte Vliegenvangers toen ook aardig paf stonden. En dan hadden we in feite maar een heel klein deel van De Beer aangedaan. We telden ook circa 70 Gierzwaluwen, voor zo’n aantal aardig laat in het seizoen en voor ons een bevestiging dat er iets ongewoons aan de hand was. Trouwens, later die maand, op 22 september, vlogen er nog steeds Gierzwaluwen boven het Groene Strand. leverde die 6de september op twee Bruine Kiekendieven, een Torenvalk en een toen naar onze smaak verrassend vroeg Smelleken. Tevreden ging het terug de Groene Kruisweg af. Begrijpelijk dat De Beer in september 1956 zesmaal het excursiedoel was! Op het Zuidslak was er de traditionele steltloperparade, waarbij opmerkelijk veel Wulpen en Kluten. In het dagboek staat bij de Zilverplevier vermeld het woordje ‘prachtkleed’, de aanduiding die *Zien is kennen* gaf voor het broedkleed. Tegenwoordig is het ‘zomerkleed’, zij het dat bij een Zilverplevier de omschrijving prachtkleed alleszins opgaat. Voorts stonden er vier Lepelaars, vlogen er nog Dwergsterns boven het Brielse Gat, waar ook een Middelste Zaagbek rondzwom. Aan roofvogels

[Links] Zuidslak aan de Brielsche Maas, 1949. Op de achtergrond rechts van het midden de stompe toren van Brielle en links het Steenen Baken. Foto F. Kooijmans.

[Rechts] Voor ons Rotterdamse vogelaars leidde de in de oorlog aangelegde Scheidingsdijk tussen het Wijde Slik en de Pan of Krimpolder naar het Mekka. Aan het einde van die bewuste dijk stond het Schuilhuisje, waarin nogal eens een assistent-bewaker zat om te controleren of er niet via de dijk personen De Beer opgingen. Vaak stonden wij op de plek waar de scheidingsdijk de Brielse Dam bereikte te twifelen of we al dan niet De Beer zouden opgaan. Gebeurde dat wel, dan was dat dus in feite illegaal. Vanaf circa 1960 gebruikten we het Schuilhuisje als hoofdkwartier bij de ringactiviteiten. Foto F. Kooijmans.

Bij een noordwester was de Zuidpier 'the place to be', 1956, 6 oktober

Zaterdag 6 oktober 1956 bracht een harde noordwestenwind met buien afgewisseld door fijne opklaringen. En het was koud. Geen weer voor een fietstocht, maar met de Vespa durfden Luuk en ik het wel aan, ons ervan bewust dat tegen die buien niet te kleden viel, met als consequentie een zaterdagmiddag rondsjouwen op De Beer met een nat en dus koud kruis.

Het doel was de Zuidpier waar door die harde noordwester wellicht ongewone zeevogels te zien zouden zijn. De te rijden route ging bijna op de automatische piloot: Groene Kruisweg richting Oostvoorne en vandaar via de Brielse Dam naar Rozenburg en daar de Krimweg. Dan rechtsaf de Schelpweg op de Scheurdam aan. Daarna aan het einde linksaf tot Korfmakers hoofdkwartier De Blencken. Vervolgens was het lopen: de Vlierenlaan af tot waar deze afboog naar het zuiden. Daar de Scholeksterwei oversteken en met het Kernwerk op links naar de Nieuwe Waterweg. Soms daalden we al direct bij De Blencken af naar de oever van de Waterweg en volgden we die richting Zuidpier.¹⁸ Want afgezien van vogels bood die wandeling goed zicht op passerende schepen, waarvan we er vele kenden...men blijft Rotterdammer, nietwaar? En de leden van ons clubje hadden allen van huis uit te maken met de scheepvaartbranche, of ze werkten erin.

Harde wind, buien en kou zijn niet direct de ultieme condities voor een vogelexcursie. Veel vogels prefereren dan de dekking en de vogelaar besteedt instinctief een deel van zijn aandacht aan het droog houden van zijn accessoires en zichzelf. De bewuste excursie leverde dan ook geen lange waarnemingslijst op, zeker voor een oktoberdag op De Beer. Vlak voor Brielle elf Putters, een soort die toen in Nederland als behoorlijk zeldzame broedvogel te boek stond. Langs de Brielse Dam stoof een Smelleken voorbij en vlogen wat Boerenzwaluwen en twee Huiszwaluwen. Kwantitatief was het dus minnetjes, maar kwalitatief des te beter. In de hoek gevormd door de dam en zuidoever van Rozenburg pirouetteerde voor een slikstrandje een hoog op het water liggend grijs wit steltloperkje.

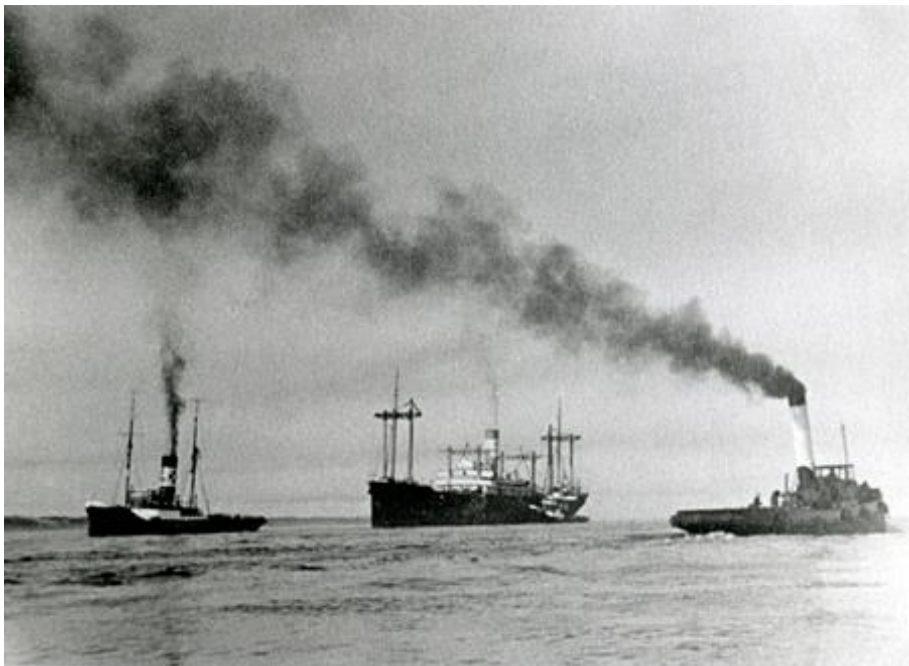

Foto schepen in de monding van de Nieuwe Waterweg. Hoewel de plannen die Rotterdam voor De Beer in petto had, de sentimenten jegens de stad danig beïnvloedde, bleven de scheepsbewegingen in de monding van de Nieuwe Waterweg boeien. Vele schepen kenden we. Of Frans Kooijmans deze foto al voor de Tweede Wereldoorlog maakte zou best kunnen. In ieder geval is het een gedateerd, maar voor De Beer karakteristiek tafereel. Foto F. Kooijmans

¹⁸ Het Kernwerk was een onderdeel van de fortificaties die de Duitse bezetter in de Tweede Wereldoorlog op de Beer aanlegde. Dit Kernwerk vormde het hart van de verdediging aan de zuidoever van de Nieuwe Waterweg. Het Kernwerk was eigenlijk op te vatten als een soort citadel.

Een franjepoot, realiseerden wij ons, en nog wel een Rosse ook, ongetwijfeld door de harde wind over de dam gevoerd. Luuk had een paar jaar eerder een Rosse Franjepoot gezien onder Pernis, waar er een paar dagen eentje in een plasje langs de Vondelingenweg bivakkeerde. Voor mij was het de klaroenstoot van een première. Veertien dagen eerder, op 20 september en ook op De Beer, zag ik voor het eerst twee Grauwe Franjepoten. En nu dus die Rosse die, in tegenstelling tot de Grauwe, door de heer J. Kist in diens *Vogelgids*, met een licht kringetje was gedecoreerd. Dat vereist uitleg.

In februari 1954 was de door voornoemde heer Kist vertaalde en voor Nederland bewerkte *A Field Guide to the Birds of Britain and Europe* uitgekomen. Kist had daarin de vogelsoorten die toen regelmatig in Nederland voorkwamen aangegeven met een donkere stip. De soorten die naar zijn smaak zeldzaam tot sporadisch waren, hadden een licht kringetje gekregen. Met deze aanduiding gingen vogelaars onder elkaar natuurlijk al gauw wedijveren. De vraag 'hoeveel lichte kringetjes heb jij gezien?' viel nogal eens te beluisteren. Welnu, met die Rosse Franjepoot was ik er eentje op Luuk ingelopen en de middag had er nog eentje in petto.

Vaaltje

Na een dralend afscheid ging het naar de Zuidpier. Tijdens de wandeling langs de Vlierenlaan over De Beer de eerste Koperwieken en een Gekraagde Roodstaart. Nog geen Bonte Kraaien, die in de eerst week van oktober plachten binnen te komen. Ze lieten nog verstek gaan, maar de volgende dag waren er drie en de zaterdag daarop trokken er tientallen door. De noordwester had het water zodanig opgestuwd dat de Zuidpier onder stond. De korte houten palen die de zijkanten bebakenden, lieten nog alleen hun koppen zien, met daartussen de karakteristieke ijzeren staketsels van de hoge bakens. Luuk en ik liepen over de betonplaten richting pier tot het water het verdergaan blokkeerde.

Op links de ruimte van het Groene Strand. Op rechts het woelige water van de waterwegmonding. Daarboven, niet veraf, een donkergrijze vogel van spreekgrootte, wit stuitje en een lichte band over de voorvleugel, geheel volgens op het netvlies geëtste afbeeldingen 'dribbelend' over het water. De schok van herkenning en opnieuw de klaroenstoot van een première, in dit geval van een welhaast onbereikbaar geachte soort: een Vaal Stormvogeltje, in deze tijd van turbotaal aangeduid met een Vaaltje.

Luuk en ik hebben er een tijd gestaan, in opperbeste stemming. Het afscheid viel niet mee. Het schemerde toen we begonnen aan de wandeling terug naar de Blencken. Het scootertje naar Rotterdam verliep in het duister. Als reactie op de glorierijke middag had ik mij toen al voorgenomen *The Popular Handbook of British Birds* aan te schaffen, het boek waar ik bij boekhandel Voorhoeve en Dietrich aan de Nieuwe Binnenweg in Rotterdam al een paar maal weifelend mee in mijn handen had gestaan. Dat gebeurde. Het was een verwoestend dure aankoop. Toen ik een paar jaar later in Engeland was, kreeg ik te horen dat de Britse vogelaars dit boek aanduiden als 'the poor man's Handbook', daarbij doelend op het feit dat dit boek was samengesteld voor degenen die zich niet de aankoop van de uit vijf delen bestaande serie van hun echte *Handbook* konden of wilden veroorloven. Anno 1956 was die kanttekening voor mij wel ter zake. Nu naar dat *Popular Handbook* kijkend verschijnen steevast de beelden van die Rosse Franjepoot en dat Vale Stormvogeltje van die oktobermiddag op De Beer.

De Nederlandse versie van 'Petersons vogelgids' met de cirkeltjes om de mate van voorkomen aan te duiden.
•: 'regelmatig voorkomend'; ○: 'zeldzaam tot sporadisch voorkomend'.

Avondstemming aan het einde van Zuidpier op 6 oktober 1956. Al bij normaal hoogwater kwam de Zuidpier onder te staan, met als gevolg dat er op de betonplaten algvorming plaatsvond, waardoor de pier spiegelglad was. Om het einde van de pier te bereiken was dus nogal een tijdrovend waagstuk. Foto G. Ouweneel.

Vanaf deze plek, het begin van de Zuidpier, zagen Luuk Draaijer en Gerard Ouweneel tijdens een stevige noordwester rechts boven de Nieuwe Waterweg een Vaal Stormvogeltje vliegen. Foto S. de Waard.

Een week voor de baggermolens begonnen te graven naar de Morinelplevieren, 1958, 6 september

In het hoofdstuk ‘Ten volle gerechtvaardigd’ uit *Een eersteklas landschap* beschrijft auteur Ed Buijsman hoe zomer 1958 de werkzaamheden voor de aanleg van Europoort van start gingen. De officiële startdatum was 11 juni 1958. Toen gingen op Rozenburg de hoempa’s tekeer, loeiden sirenes, explodeerden bunkers en putten een drom hoogwaardigheidsbekleders zich in hun speeches uit in superlatieven om het grootse karwei te bewieroken. In zijn rede stipte minister-president Drees terloops aan dat er ook nog een recreatieprobleem op te lossen was. Daarmee doelde de excellentie op de aanstaande liquidatie van De Beer. Degenen die menen dat de gewoonte om natuurbehoud en recreatie over één kam te scheren van deze tijd is, vergissen zich. De Rotterdamse burgemeester Van Walsum sprak tijdens de aanloop naar de 11de juni 1958 steeds halsstarrig over het recreatiegebied De Beer. Zijn minister-president en partijgenoot Drees dacht er dus niet anders over.

Zomer 1958 volbracht ik de laatste maanden van de 21 maanden durende militaire dienstdienst. In die maanden waren er conflicten met de krijgstuft en tijdens de schaarse resterende vrije weekeindes scooterde ik om redenen van galante en/of ornithologische aard naar elders in den lande gelegen bestemmingen. Na een excursie op 19 april kwam ik daardoor de hele zomer niet op De Beer, tot 30 augustus. Die tocht leverde onder andere een Steltkluut, vijf Lachsterns en een man Grauwe Kiekendief op. Tekenend voor die tijd - en nu verbazingwekkend - is dat de toen waargenomen 27 Lepelaars en een Grauwe Gans in het dagboek een onderstreping kregen. De Tortelduiven van die dag niet, een soort die nu een applaus in de wacht zou slepen. De twee Morinelplevieren kregen in het dagboek een dubbele onderstreping.

De week daarop zwaaide ik af uit militaire dienst. Twee dagen later, op 6 september 1958, ging het opnieuw naar De Beer met als primair doel Morinelplevieren. Mijn moeder had Bengt Bergs *Lahol, mijn vriend uit Lapland* al op prille leeftijd tussen mijn prentenboekjes gemoffeld. Ze begeerde ten minste zo hevig als ik het Groene Strand van De Beer af te speuren naar deze enigmatische vogels en reserveerde voor zichzelf de duozitting van de Vespa.

De scootertocht ging via Maassluis, waar in 1958 de toen dertienjarige Maarten 't Hart de ervaringen opdeed die hem zijn hele leven schrijfstof zouden bezorgen. Op Rozenburg heerste een sfeer van een op handen zijnde veldslag, waarbij het er naar uitzag dat het middelpunt van de strijd zich zou afspelen niet ver van opzichter Korfmakers woning De Blencken. Een paar dagen later zou Hare Majesteit geflankeerd door een glunderende Van Walsum het sein geven om met de baggerwerkzaamheden te beginnen. Om De Blencken te bereiken was daarom al een omleiding aangelegd. Van daar begon de wandeling, met op de plek waar de Vlierenlaan afboog naar het zuiden de beslissing eerst naar de Zuidpier te gaan, of verder de Vlierenlaan te volgen met wellicht een Draaihals en in ieder geval zangertjes. Ter hoogte van de Buitenplas was dan een doorsteek mogelijk naar het Groene Strand. Alvorens dat te bereiken moest eerst nog een duindoornstruweel worden gepasseerd en daarna een strook met geultjes en zilte vegetatie. Die locatie had faam omdat er in de nazomer kans bestond op Waterrietzangers. Die 6de september was de keus niet moeilijk. De ruimte van de zeereep en het fijne vooruitzicht om vanaf de Zuidpier te zwerven richting het wijde Groene Strand, met de blik zuidwaarts gericht, naar het hart van de Delta, was te aanlokkelijk. In de waterwegmonding vloog een juveniele Kleine Jager, Grote Sterns, Visdieven, twee Zwarte Sterns en er passeerde een lijntje Zwarte Zeeëenden. Daarna ging het richting Groene Strand.

Lahol

In de vorige eeuw hadden enkele generaties vogelaars de gewoonte in de nazomer naar het Groene Strand van De Beer te reizen om er naar Morinelplevieren te speuren. Toen na de liquidatie van De Beer op de Maasvlakte een terrein ontstond dat qua omvang, structuur en vegetatiedek wat weg had van het Groene Strand, kwamen de morinellen zowaar jarenlang daar ook pleisteren en dromden vogelaars naar de Maasvlakte om zich aan Lahol te vergapen – in een entourage overigens die grondig verschilde van het voormalige Groene Strand.

In *Het Vogeleiland* lezen wij dat de auteurs de morinellen vanaf 1927 jaarlijks vaststelden en in Nol Binsbergens *Uit Neerlands Vogelleven* staat een verslag hoe de auteur met zijn vrienden in de jaren dertig van de vorige eeuw een morinellentocht ondernamen. Ruwweg twintig jaar later, vanaf midden jaren vijftig, kon het tijdens weekenddagen al knap druk zijn met morinellenspeurders. Een groepje op het immens wijde Groene Strand rondkruipende lieden gaf dan aan waar de vogels zich ophielden.

Omdat menigeen de spreekwoordelijke tamheid van de vogels wilde uitproberen en ze fotograferen, konden deze personen daarbij de wonderlijkste houdingen aannemen, houdingen die soms iets weg hadden van poserende pinupgirls. Bij die sessies waren het wèl de Morinelplevieren die poseerden.

Die 6de september was het Groene Strand een grote verlatenheid... het kon niet fraaier, maar het werd wel zoeken. Uit ervaring wist ik hoe moeilijk het kon zijn de vogels te vinden op het wijde Groene Strand, zeker indien ze door de hurkjes gingen om te rusten en de zacht bruine tint van hun bovendelen samensmolten met de bodemkleur van de hogere delen van de vlakte en men het in feite moet hebben van de brede bruingele wenkbrauwstreep. Mijn moeder en ik zwierven een poos rond. Steeds vogels. Drie Boomvalken en bij het standaardpakket steltlopersoorten bevonden zich vandaag Krombekstrandlopers. In totaal waren er vijf Bruine Kiekendieven en zowaar ook een Buizerd een soort die, thans ondenkbaar, in het dagboek een speciale decoratie meekreeg.... de eerstvolgende Buizerd zou ik pas op 18 oktober zien, zes De Beer excursies na deze. Verbazing om op het Groene Strand een groep van 15 Patrijzen op te stoten, dus in een voor deze soort wel heel ongewoon habitat. Pas nu realiseer ik me dat de deining in de achterliggende landbouwpolders van Rozenburg de vogels kan hebben verdreven. Op de zwerf- annex speurtocht over het Groene Strand kwamen we langs de locatie waar we eerder Waterrietzangers aantreffen. Ik kon een zigzagje door het gebiedje niet laten en het was prompt raak: het beeld van de Waterrietzanger van 6 september 1958 draag ik mee.

Maar de dag vorderde en nog geen Morinelplevieren. Ver naar het zuiden, halverwege Paal 122 en 123, zwenkten we af richting strand met de bedoeling om vóór de brede, niet te passeren getijdengeul af te buigen naar het noorden en dan de lange ovaalvormige wandeling af te ronden.

Het kwam er niet van. Na een nieuwe stop om het Groene Strand met de verreijkijker af te zoeken (tegenwoordig zeggen we scannen) succes: helemaal niet veraf een morinel, die met zijn 'rollende' stop-and-go motoriek schuin op ons afkwam, een paar meter van de vogel af nog eentje...! Een scan over tientallen meters resulteerde uiteindelijk in elf stuks, die in los troepverband onze kant uitkwamen. De hele ambiance van de schitterende septemberdag en de onbegrensde ruimte van het Groene Strand leende er zich niet voor te beginnen aan een tijgersluip-gangachtige kluippartij om de tamheid van de vogels te beproeven. Mijn moeder en ik namen plaats op een bultje en zagen vandaar het aanrollende frontje morinellen naderen. Bij sommige waren nog sporen van het zomerkleed te zien, andere pakten uit als juveniele vogels. Enkele passeerden op een paar meter afstand, hetgeen mijn moeder inspireerde om een paar zinnen uit Bengt Bergs boek *Lahol* te citeren... 'u met een groot bruin oog aanzierend'.

Dat half uur bij de Morinelplevieren, ja die hele fijne septemberdag in de stilte en bij de vogels scherpte nog eens extra in welke misère onafwendbaar was, dat een onvervangbaar gebied op het punt stond verloren te gaan. De lange wandeling terug vond grotendeels met naar binnen gekeerde blik plaats. Ik nam mij voor de komende tijd zoveel als mogelijk terug te keren. In september 1958 werden dat vier excursies, het hele najaar van 1958 dertien. Een week later, op 13 september 1958, beroerde Hare Majesteit een knop waarop veel kabaal losbarstte en een baggermolen begon te graven.

Ik Ouweneel besluipt een morinelplevier, september 1959. Foto K. Schot; collectie G. Ouweneel.

*[Links] Morinelplevier op De Beer, september 1949. Foto F. Kooijmans.
[Rechts] Karakteristiek tafereel op De Beer: een morinel fotograferen.
Foto H. Vogelzang; collectie E. Buijsman.*

De Beer in sneeuw en ijs, 1963, 12 januari

Winter 1962-1963 bracht een van de strengste, langste en sneeuwrijkste koudeperiodes die onze natie, haar bewoners en de vogels in de vorige eeuw moesten doorstaan. Vorst en sneeuw begonnen begin december en duurden voort tot eind februari. Veel vogels weken uit naar zuidelijker breedten. Andere concentreerden zich bij het steeds schaarser wordende open water en in de buurt van bebouwing, dus de mensen. Vele kwamen om. In Rotterdam maakte de Vogelklas van Karel Schot overuren om alle gestrande vogels onder te brengen en te verzorgen. De Nieuwe Maas en de havens lagen vol met door de Rijn afgevoerd drijfijis, dat door het lopende tij steeds in beweging bleef. Hierdoor waren er altijd grote ijsvrije plekken, waartussen honderden uitgeweken duik- en zwemmers pendelden, evenals de drie soorten zaagbekken, Futen en Meerkoeten. Per fiets ging ik de havens langs om alles te tellen. Ander vervoer ontbrak want de al ruim bejaarde Austin A30 van mijn vriend Jur van der Beek had het begeven en stond, stevig ingebakerd door sneeuw en ijs, maandenlang buiten bedrijf langs de trottoirband. En toeren op de Vespa-scooter over de nu extra glibberige Rotterdamse kinderhoofdjes was een te gevaarlijke exercitie, nog afgezien van de kou.

De vogelaars immer bezighoudende vraag 'hoe zal het langs de kust zijn' krijgt stevast tijdens koudeperiodes een extra dimensie, zeker na de ononderbroken vorstperiode van zes weken in 1962-1963. Het besluit viel te proberen op De Beer te komen en dan op het strand waar, naar verwachting, open water moest zijn en dus vogels. Trouwens, in 1963 resteerde van het Natuurmonument al niet veel meer dan het deel ten westen van de zogenoemde Chinese Muur, de bijnaam van de in de Tweede Wereldoorlog aangelegde dijk over De Beer.

Per RTM-tram en fiets

Op zaterdag 12 januari gingen Peter Rooy, Iek Ouweeneel en schrijver op sjouw. De matige vorst hield de hele dag aan, maar wel met zon. De RTM-tram bracht ons en de fietsen naar Voorne. Op de besneeuwde velden van Putten ontdekten we vanuit de tram een klucht van 11 Patrijzen. In Oostvoorne aangekomen begonnen we aan de moeizame rit door de sneeuw over de Brielse Dam richting Rozenburg. Het Brielse Meer lag dicht. Op Rozenburg aangekomen fietsten we de Vogelweg af, tot de woning van opzichter Korfmaker die, sinds de bulldozers hem hadden verdreven uit De Blencken aan de Nieuwe Waterweg, daar terechtgekomen was in een grootmoedig door Rotterdam ter beschikking gestelde prefabbehuizing. Langs de weg waren in de duindoornstruwelen twee Koperwieken en een handvol Kramsvogels op zoek naar de laatste bessen. Vier Rietgorzen en een Waterral scharrelden rond in het overjarige riet van het parallel aan de Vogelweg lopende, nog half ijsvrije kwelslootje.

Vanaf de Chinese Muur richting zeereep kijkend, kon de bezoeker normaliter de onbegrensde horizon van het Groene Strand op zich laten inwerken, een tafereel met kleurschakeringen die alleen zilte milieus kunnen bieden. Op 12 januari 1963 was het zo ver het oog reikte een barre witte woestenij, die qua schouwspel niet onderdeed voor de kwelders op Schiermonnikoog veertien dagen eerder. Vooralsnog was ook door de verreijkjer geen spoor te bekennen van de zee. De oversteek van het Groene Strand richting strand was zwaar, waarbij rondschuimende Bonte Kraaien, een paar Veldleeuwvinken en een groepje van 30 Fraters de moed erin hielden. Eenmaal het Groene Strand gepasseerd en voorbij de strook jonge duintjes kwamen we op de strandvlakte sneller vooruit, maar was het wel oppassen voor de gladdigheid. Her en der verspreid lagen er mini-ijsbergen, maar nog steeds geen water: de ijzige strandvlakte ging onmerkbaar over in de eveneens bevroren zee. Het zachte getinkel van de door het tij bewegende ijsdeeltjes gaf ongeveer aan waar de waterlijn moest zijn. Een paar weken later zouden Bussum en

Opzichter Korfmaker bij de Zuiderpier tijdens de strenge winter van 1962-1963. Foto collectie Historische Vereniging Oud-Rozenburg.

Hilversum hun kijkers respectievelijk luisteraars oproepen het fenomeen van de bevroren Noordzee te gaan bezichtigen. Die oproep leverde ons land een van de eerste hype-autofiles op, een verschijnsel waarmee de natie later nog vaak te maken zou krijgen.

Roofvogels

Op de bevroren strandvlakte waren wèl vogels. Maar hoe! Het grote sterven was gaande. Overal dode of zieltogende Meerkoeten, via hun ontlasting vastgevroren aan het ijs, zodat ze geen kant meer uit konden. Daardoor waren ze een gemakkelijke buit voor Bonte Kraaien, Grote Mantelmeeuwen en Zilvermeeuwen. En ook voor roofvogels die waren aangelokt door de ruim voorhanden en gemakkelijk te bemachtigen prooi. We noteerden drie Buizerds en een Ruigpootbuizerd, op en neer pendelend tussen vogelkadavers. Voorts een man Blauwe Kiekendief en een Slechtvalk, die in mijn dagboek een onderstreping meekreeg. Slechtvalken behoorden in 1963 al lang niet meer tot het standaardpakket van waargenomen vogels tijdens delta-excursies, zelfs niet op De Beer. Enkele maanden eerder had Professor Vooos met zijn artikel 'Roofvogels in de lucht: hoe lang nog?' in het tijdschrift *Het Vogeljaar* de alarmklok geluid over de crisis waarin de roofvogels in Noord-Amerika en Europa verkeerden, een crisis die voortkwam uit het groeiende gebruik van pesticiden, een last die de roofvogels nog eens extra hadden te doorstaan, boven de toen nog alom doorgaande vervolging door de mens.

Maar omdat wij op die dag ook een Sperwer en vier Torenvalken in de boekhouding konden bijschrijven, ervoeren wij naar de maatstaven van 1963 die 12de januari als een ouderwetse roofvogeldag.

Bij de Zuidpier was door de getijdenwerking het grootste deel van het strand sneeuw- en/of ijsvrij. Daar liepen steltlopers: 40 Scholeksters waarvan een deel stervend, twee Zilverplevier, verspreid wat Wulpen waarvan enkele krakkemikkig en twee eveneens in beroerde conditie verkerende Tureluurs. Om proberen de beste van de twee er bovenop te helpen ging er eentje mee naar huis. De volgende ochtend was de vogel exit. Bij weging bleek de stakker op een kwart van het voor een Tureluur beschreven gewicht te zitten. Voorts telden we drie Rosse Grutto's, een Kanoet, vier Drietenstrandlopers en circa 60 Bonte Strandlopers, alle ogenschijnlijk in blakende welstand. Op de Zuidpier zelf waren zes Stenlopers en een Paarse Strandloper in de weer. De twee wat displaced op het strand staande Kolganzen waren de enige ganzen van die 12de januari. De vier aan de voet van het talud rondscharrelende Sneeuwgorzen completeerden de vogelscène.

De verwachting inzake grote watervogel-concentraties in de monding van de Nieuwe Waterweg bleek te optimistisch. Met circa 300 stuks was de Wilde Eend het talrijkst; tussen de Wilde Eenden zat een Slobeend. In de gemengde groep duikeenden overheerste de Toppereend. We determineerden nog tien andere soorten eenden, waarvan de aantallen alle beneden de 50 stuks bleven. Bergeenden ontbraken, een voor De Beer ongewone afwezigheid. Een schitterende man Grote Zee-eend compenseerde deels onze niet uitgekomen hoop op veel eenden.

De korte januaridag liep al ten einde toen we aan de moeizame semi-polaire retourtocht naar de Vogelweg begonnen. Daarna de fiets en de RTM-tram, zodat het in Rotterdam goed thuiskomen was. Van die 12de januari 1963 werden heel wat beelden opgeslagen aan de binnenzijde van mijn ogen, die van de ijsvlakte met her en der de tientallen al omgekomen of stervende Meerkoeten het indringendst. Ruim een half jaar later zou ik pas terugkeren op De Beer, toen drie weekeindes achterelkaar om trekvogels te ringen. Rotterdam was toen al begonnen met de annexatie en liquidatie van het deel ten westen van de Chinese Muur, het deel dat wij in januari waren overgestoken en waarop zomer 1963 toch nog Grote Sterns een kolonie zouden vormen, zonder broedsucces overigens. Dat was een tijdsbeeld, evenals het feit dat we tijdens die drie nazomerweekeindes aan roofvogels slechts één Torenvalk waarnamen.

De winter van 1962-1963 was een van de strengste en langste van de vorige eeuw, waardoor veel vogels in ongerede kwamen of omkwamen. Op zoek naar open water komen veel vogels in de kuststreek terecht, destijds ook op De Beer. Hier Korfmaker en Karel Schot met een op De Beer aangetroffen Roerdomp. Karel Schot nam de Roerdomp mee om te revalideren in zijn vogelklas. Fotograaf onbekend; collectie Ed Buijsman.

De in Noord-Europa broedende Paarse Strandlopers trekken in Nederland door en overwinteren er. Ze zijn dan vrijwel uitsluitend te vinden langs de kust en dan langs kribben en pieren. In het winterhalfjaar was het langs de Zuidpier meestal wel prijs. Foto G. Ouwenneel.

Artikelen van Gerard Ouwenneel waarin natuurmonument De Beer ter sprake komt

- Ouwenneel, G., 1965. Merkwaardig terugzien op “De Beer “. *Vogeljaar* 13, 535.
- Ouwenneel, G., 1968. De voorgeschiedenis van een industriegebied. *De Levende Natuur* 71, 174-181.
- Ouwenneel, G., 1978. Herinneringen aan “De Beer “. *De Lepelaar* nr 57, 22-26.
- Ouwenneel, G., 2004. 1935 Veertig jaar Stichting Natuurmonument De Beer 1975. *Sterna* 49 (2), 62-66.
- Ouwenneel, G., 2005. HMS Maidstone. *Vogeljaar* 53 (4), 168-169.
- Ouwenneel, G., 2006. De geschiedenis van natuurmonument De Beer, een eerste klas landschap. *Sterna* 51 (2), 42-46, na 68.
- Ouwenneel, G., 2007. Ontdekking. *Vogeljaar* 55 (2), 73-73.
- Ouwenneel, G., 2008. Mijmeren boven oude dagboeken. *Sterna* 53 (3), 73-75.

Jan Koolen

Herinnering aan De Beer

Ik zal een jaar of 12, 13 geweest zijn. Het was in het begin van de jaren vijftig. Wij woonden in Den Haag. Mijn vader had een motor gekocht en vroeg of ik mee wilde voor een ritje. Eerst naar familie in Rotterdam en daarna naar De Beer. De Beer, zo legde mijn vader uit, was een natuurgebied aan de zuidkant van de Nieuwe Waterweg. Het was iets bijzonders, hij was er voor de oorlog wel eens geweest. Mij leek het wel wat, vooral dat ritje op de motor dan. Na het bezoek aan de familie gingen we met het pontje bij Maassluis over naar Rozenburg. Daarna via de betonweg langs de Nieuwe Waterweg naar De Beer. Het was druk bij De Beer. Wat wil je: het was een mooie zomerse dag. We kochten een toegangskaartje. We liepen over de bestrate weg naar het westen. Aan het eind van de weg konden we het Groene Strand overzien. Zoiets had ik nog nooit gezien, zoiets moois. Daar, op dat moment, naast mijn vader, is mijn liefde voor De Beer ontstaan. Vaak ging ik daarna terug, op mijn fiets vanuit Den Haag naar Hoek van Holland. En dan over met het pontje van Arie Prins. Een kaartje kopen bij Korfmaker en dan De Beer in. Pas jaren later ontdekte ik dat je ook Vriend van De Beer kon worden en dan een jaarkaart kon kopen. Korfmaker had mij daar nooit iets van verteld.

Jan Koolen (1937-2016) legde een omvangrijke daiverzameling van het landschap van De Beer aan vanaf het eind van de jaren vijftig tot de sluiting van De Beer op 1 januari 1964.

Halverwege de jaren vijftig kwamen de verhalen dat De Beer zou gaan verdwijnen. Zoiets kon ik toen nog niet geloven: zo'n prachtig en waardevol gebied. Dat kon toch niet zo maar op de schop gaan? Ik ben toen kleurendia's gaan maken, want ik wilde vastleggen wat er toen nog was. Het was pas kort daarvoor dat deze diafilms in Nederland gekocht én ontwikkeld konden worden. Twintig films heb ik volgeschoten; een diafilm kostte toen een kapitaal. Daarnaast was ik al jaren bezig met zwartwit. Zo heb ik iets kunnen vastleggen van het bijzondere van De Beer. Het werd wel steeds moeilijker. Toen het noordoostelijke deel helemaal vergraven was, werd de ingang verplaatst naar de zuidkant van De Beer. Ik ging dan met de pont bij Maassluis over naar Rozenburg en vandaar naar De Beer; een afstand van zo'n 15 kilometer vanaf Rozenburg. Dan uren lopen op De Beer en dan weer 15 kilometer terug. Eigenlijk was het toen al niet meer te doen. Haast al mijn schaarse vrije weekenden van militaire dienst heb ik er aan besteed. In 1964 kwam ik op een dag met een mooie nieuwe camera en zag dat er niets van De Beer meer over was. Het Groene Strand stond vol met draaiende draglines en schreeuwende kokmeeuwen. Overal kringelde rook van brandende struiken omhoog. Ik heb me omgedraaid en ben daarna nooit meer naar die plaats terug geweest. Alles bij elkaar heb ik De Beer 157 keer bezocht.

*[Links] Ten noorden van de Weermachtsweg met op de achtergrond het dennebosje aan de Nieuwe Waterweg.
[Midden] Middendijk met dijkslot. [Rechts] Zuidelijk deel van het Groene Strand met heemst.
Foto's Jan Koolen, 1961.*

Bik (M.J.) Tekke

Een Pakistaanse prinses bezoekt “De Beer”¹⁹

Het kwam nogal eens voor, dat hooggeplaatste personen kennis wilden maken met de Nederlandse vogelwereld. De Regering zat daar dan wel een beetje mee, want dat moest onder deskundige leiding gebeuren. Dan werd er bij mij aan de bel getrokken en zo ben ik o.m. opgetrokken met de Minister van Financiën van het voormalige Ceylon en een beroemde Japanse professor. Mijn werkgever gaf mij daarvoor extra verlof. In het voorjaar van 1957 deed de Regeringsvoorlichtingsdienst (R.V.D.) weer een beroep op mij. De Ambassadrice van Pakistan, Begum (Prinses) Liaquat Ali Khan, wilde het Vogeleiland “De Beer” bezoeken, waarover zij zoveel had gehoord en gelezen. Zo gebeurde het, dat ik met een auto van de R.V.D. ’s morgens werd afgehaald en naar het Prinsenhof in Delft werd gereden, waar ik met deze Prinses kennis maakte en met haar de lunch gebruikte. Daar kondigde zich gelijktijdig een probleem aan. Hoe dacht deze vrouw, gehuld in dat prachtige, zijden gewaad met sleep en lopend op muiltjes, met mij het veld in te gaan om de broedkolonie van Grote Stern, Visdief, Kluut, Kokmeeuw enz. in ogenschouw te nemen? Omdat ik de situatie op “De Beer” van haver tot gort kende, sinds mijn jongensjaren en ook uit het hartje van de 2de Wereldoorlog, wist ik hoe dat probleem opgelost kon worden. Wij reden uit Delft weg en ik moest in de auto naast haar plaats nemen; onderweg wilde deze charmante vrouw alles weten van de vogels en hoe ik tot deze hobby was gekomen. Met de motorpolitie voorop reden wij naar Maassluis en staken met de pont over naar Rozenburg. Zo bereikten wij “De Beer”.

*‘Bik’ Tekke (1902-1982),
gepassioneerd vogelaar en publicist.
Foto collectie Roald Kooijmans.*

De bewaker stond aangetreden en met hem besprak ik de te maken route. “De Beer” was in de 2de Wereldoorlog herschapen in één grote vesting, met overal bunkers en over het gehele eiland lagen de garnizoenen verspreid. Ook waren er dwars door het eiland autowegen aangelegd. Ik heb dat met eigen ogen gezien, omdat ik ambtshalve met een officier van de Deutsche Wehrmacht er een bezoek moest brengen. De lege 40 L melkbussen werden niet aan de zuivelfabriek terug geleverd en die kon door gebrek aan materiaal geen melk meer bezorgen. Een Duits “onweer” barstte boven “De Beer” los, toen op die inspectietocht de officier vaststelde, dat die bussen als latrines werden gebruikt. Dank zij de genoemde, door mij verwenste autowegen, kon ik de Prinses langs de belangrijkste delen van dit prachtige eiland leiden en haar de wolken broedvogels met bijbehorende geluiden tonen en laten horen. Bij een Kokmeeuwenkolonie, die het dichtst langs de autoweg lag, liet ik de chauffeur stoppen. Ik ging de wagen uit en haalde uit één van de nesten een ei. Dat werd aan de Begum getoond. Ik legde het ei weer terug in het nest en keerde terug met een donsjong en dat gaf ik haar in de hand. Zij was daardoor kennelijk ontroerd. Wij doorkruisten per auto het eiland en ondanks dat zij het veld niet in kon, kreeg zij toch een goede indruk van dit onvolprezen natuurmonument. Dat bleek ook bij het afscheid en uit de brief, die ik een paar dagen later van haar ontving.

Daaruit haal ik aan: “It was a sheer joy and complete relaxation for me to have such a pleasant trip to the Bird-Isle and I do want to tell you how very much I enjoyed this outing.”

Yours sincerely,
Raana Liaquat Ali Khan
(Begum Liaquat Ali Khan)

¹⁹ Uit B.J.M. Tekke, ‘Een leven met de vogels’, eigen uitgave, s.a., pp. 47-48.

[Links] De voorkant van 'Een leven met vogels', een verzameling autobiografische schetsen door Tekke in 1981 in eigen beheer uitgebracht.

[Rechts] Bekke (links) met opzichter Korfmaker bij de bewakerswoning op De Beer. Fotograaf en jaartal onbekend; ex-collectie Maarten Bakelaar.

Niek Vechtman

Herinneringen aan de Beer (1)²⁰

Tussen de vogelboeken van een van m'n vrienden ontdekte ik laatst een boek waarvan ik de titel al herhaaldelijk was tegengekomen in literatuuropgaven, maar dat ik nog nooit in handen had gehad: *Het Vogeileiland*, geschreven door G. van Beusekom, F.P.J. Kooymans, M.G. Rutten en Nico Tinbergen. 't Verscheen in 1930 bij de Larense uitgeverij A.G. Schoonderbeek en het gaat niet – zoals ik half en half dacht – over Texel, maar over een natuurgebied waar ik als beginnend vogellaartje tientallen rijke vogeldagen heb doorgebracht: het voormalige natuurmonument De Beer.

Ik mocht dat boek lenen, en de inhoud viel niet tegen. Alle lezend schoten me allerlei aardige herinneringen te binnen aan tochtjes naar dat in de jaren '60 door draglines, oliebaronnen en havenmagnaten verwoeste paradijs. Ik pakte er een paar boeken uit m'n eigen bibliotheek bij waarin De Beer ter sprake komt en ontdekte al zoekend ook nog wat fragmentarische verslagen van eigen excursies. Zo komt het dat u nu het eerste deel leest van een serie die misschien beter "Dossier Euromoord" (De Beer werd Europoort) kunnen heten.

Jac. P. Thijsse (toen nog geen "dr.") voorzag het boek van Tinbergen (thans "dr." en een bioloog van wereldklasse) en zijn vrienden van een inleiding. Daarin vertelt hij kort hoe De Beer ontstond: doordat bij het graven van de Nieuwe Waterweg het zuidpuntje van Zuid-Holland werd afgesneden, waarna daar "de natuur ongestoord haar gang kon gaan". Zo werd De Beer "een landschap van onvergelijkelijke bekoring en een studieveld van onuitputtelijke rijkdom, kortom een van onze allerbelangrijkste natuurmonumenten".

Die ongerepte Beer heb ik nooit gekend, omdat in mijn geboortjaar het verval (maar niet de sloop) al begonnen was. Thijsse schrijft over de toestand zoals die in de jaren '30 was in het Verkade-album *Onze groote rivieren*: "Daar zijn wijde stranden en grote zandbanken, drasse slikken en groepen van duinen. Langs de Zuid- en Oostrand stroomt de Brielsche Maas heen en weer al naar het ebt of vloedt. Het slib herbergt ruime overvloed van klein leven, onuitputtelijke bron van voedsel voor vissen en vogels. Op het hoge strand vinden de vogels een veilige nestplaats en zij huizen er bij duizenden en duizenden. De lage duinvlakken zijn begroeid met al de mooie planten die er thuis horen. De zeldzame gele hoornpapavers staan bij troepen achter het vloedmerk. Dicht struikgewas bekleeft de hellingen. Hier hebben wij weer het bijzonder bekoorlijke verschijnsel dat vlak bij elkander huizen de lieflijke zangvogels van bloemrijke bossen en de luidruchtige steltlopers en zwemvogels van de ruime vlakten, de brede stranden en de wijde zee. In de bloeiende egelantiers en hondsrozen zingen een kneutjes en paapjes en de mooie grauwe klauwier. Schrille grasmussen stijgen op uit de duindoorns, nachtegaal en zwartkopgrasmus kwelen in de vlieren en ligusters. En als we honderd meter verder lopen, dan gieren woeste scholeksters op ons aan.

Kieviten buitelen boven hun nestweide, tureluurs wippen op de heiningpalen, die de naburige koelen op hun plaats houden. Nog een eindje verder huizen duizenden grote sterns en daar kan het ook druk zijn van kluten en pleviertjes.

Zowel in het Verkade-album als in zijn inleiding bij het boek van Tinbergen en consorten is Thijsse – dat lag nu eenmaal in zijn aard – optimistisch over de toekomst van De Beer als beschermd natuurgebied. 't Zou uiteindelijk heel treurig aflopen en – om met Shakespeare te spreken – zelfs uitdraaien op *murder most foul*, maar daar kom ik verderop in mijn verhaal nog wel op terug.

Ik moet nog geen tien zijn geweest toen ik voor het eerst op De Beer kwam – meegenomen door mijn grootouders van moeders kant – twee lieve schatten van mensen, die hun diepe eerbied en liefde voor al wat leeft met veel geduld en aandacht op hun kinderen en kleinkinderen hebben overgedragen. Van dat eerste bezoekje weet ik eigenlijk alleen nog dat we in groepsverband werden rondgeleid en dat ik van de gids een kunstig gevlochten dwerg-muizenestje mee naar huis mocht nemen, omdat de bouwers zelf het toch niet meer nodig hadden. Dat kleine bolletje van gewezen gras heb ik heel lang bewaard – ik had het nóg toen De Beer al niet meer bestond.

²⁰ Gepubliceerd in 'Het Vrije Volk', 3 november 1984.

Foto bij het eerste artikel van Vechtmann met als bijschrift: 'De Beer in 1959 - geschonden, maar nog niet vermoord. In de verte wordt al gewerkt aan Europoort'.

Herinneringen aan de Beer (2)²¹

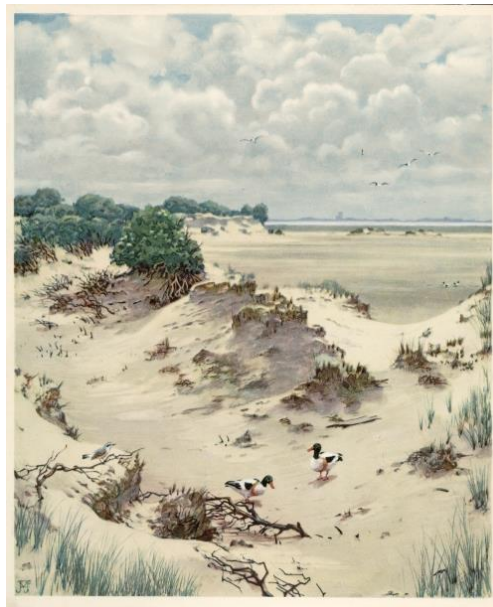
In de eerste aflevering van deze serie beschreef ik vorige week hoe *Het Vogeleiland*, een uit 1930 daterend boek over het voormalige natuurmonument De Beer dat voor een groot deel van de hand van Nico Tinbergen is, bij mij herinneringen oproept aan mijn eigen excursies in de jaren '60 aan het welvaartsmes geregen gebied. Ik citeerde de beschrijving Jac. P. Thijsse in het Verkade-album *Onze Groote Rivieren* van De Beer geeft — niet omdat ik er zelf niet genoeg over heb mee te delen, maar omdat ik in deze rubriek geen gelegenheid om hem aan te halen voorbij wil laten gaan. Veel jonge natuurliefhebbers van nu hebben nog nooit één letter van zijn geschriften onder ogen gehad, en dat vind ik jammer, want Thijsse lezen inspireert, betekent onontkoombaar: popelen om er zelf op uit te trekken en net zo te genieten als die man dat kon.

De geschiedenis van De Beer begint in een grijs verleden. De oudst bekende vermelding van de naam dateert van het begin van de zeventiende eeuw. De *Beer* was toen een zandbank in de mond van de Maas. Die bank groeide later vast aan de zuidpunt van het tegenwoordige Zuid-Holland, en dat neusje werd rond 1870 bij het graven van de Nieuwe Waterweg werd van het vasteland afgesneden. Daarna ontstond het kostelijke vogeloord dat Thijsse en Tinbergen bejubelden. Vogelaars van nu die De Beer niet gekend hebben en erover lezen zal het snel duidelijk worden dat dit een goed voorbeeld was van een plek waar je bijzondere soorten en zeldzaamheden kon verwachten. Echte Beer-specialités waren bijvoorbeeld de visarend en de morinelplevier, die er op de trek kwamen pleisteren. Ik keer er dan ook niet vreemd van op toen een van mijn eerste zwerftochten door dat merkwaardige semi-oerland-schap werd opgeluisterd door een waarneming van de grote burgemeester (voor niet-ingewijden: een grote, bijna witte en in Nederland vrij zelden waar te nemen meeuw).

²¹ Gepubliceerd in 'Het Vrije Volk', 10 november 1984.

De meeste tochtjes naar De Beer maakte ik in gezelschap van mijn vaste vogelmakker Jaap. We moesten er vroeg voor opstaan, want we woonden in Den Haag en moesten daarom tegen half zes de deur uit als we met de eerste pont (afvaart: 07.00 uur) vanuit Hoek van Holland naar de overkant wilden. Door elkaar gerammeld worden in een naar dieselolie stinkende bus leek ons nooit zo'n feestelijk begin van een vogeldag, en zo kwam het dat onze vaste eerste etappe een fietstocht van ongeveer een uur was. Ook waren er een paar haken en ogen... De ouders van vriend Jaap waren gereformeerd, en daarom mocht hij op zondag altijd bitter weinig. Zo heeft hij voor zover ik weet in zijn jonge jaren het zoete zomerse genoeg van een zondags ijsje vanwege de calvinistische grondslag zelden mogen smaken. Daar zit een verhaal aan vast dat weliswaar slechts zijdelings verband houdt met het onderwerp "De Beer", maar toch een kort intermezzo waard is. Alle niet-gereformeerde kinderen in de buurt kregen in mijn jeugd op die feestdagen van hun ouders een dubbeltje voor een ijsje (middenklasse — je had ze toen ook nog van een stuiver), maar hij nooit, omdat zijn vader en moeder meenden te moeten geloven dat het God zeer slecht zou bevallen als hun zoon op de sabbath een ijsboer zou laten werken. Mijn ouders waren vrijzinnig en zagen dit soort kwesties ruimer. Groot was dan ook de hilariteit die bij ons thuis ontstond toen we, nadat mijn vader op een zondag als boven beschreven aan mij en een paar vriendjes — onder wie Jaap — enige ijsjesdubbeltjes had uitgereikt, nog diezelfde avond een van Jaaps ouders op bezoek kregen met als enig doel het voorkomen van een herhaling van deze grove aanslag op hun normen- en waarden-patroon. De toon van de toelichting was niet onvriendelijk, maar wel zéér beslist.

Nog meer taboe dan zondagse ijsjes waren in deze visie zondagse excursies waaraan openbaar vervoer te pas kwam. In het geval van een bezoek aan De Beer was dat onvermijdelijk — je moest twee keer met de pont de Waterweg over, heen en terug. Met het eveneens niet te vermijden kopen van een kaartje bij de opzichter erbij zouden we ons dan aan drievoudige foute werkverschaffing te buiten zijn gegaan. Kwam niets van in, dus. Om een reden die me ontschoten is (sport?) kwam ook de zaterdag niet in aanmerking. Maar gelukkig waren er vakanties en niet op zon- of zaterdag vallende nationale feestdagen. Dan haalden we schade dubbel en dwars in. Vakanties met twee Beer-expedities waren geen uitzondering. Op die tocht zelf kom ik volgende week terug.

[Links] Het boek 'Het Vogeleiland' uit 1930 van de hand van Van Beusekom, Kooijmans, Rutten en Tinbergen, volgens Thijsse in zijn voorwoord in het boek 'jonge honden', is de liefdevolle beschrijving van toen De Beer landschappelijk op het hoogtepunt was.

[Rechts] De Beer op een aquarel van Jan Voerman jr. zoals afgebeeld in het Verkade-album 'Onze groote rivieren' uit 1938. Het is van de hand van Thijsse die de Beer beschrijft als een 'eerste klas landschap'.

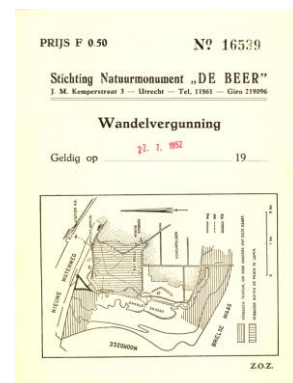
Herinneringen aan de Beer (3)²²

Vogelaars maken tegenwoordig – daartoe in staat gesteld door een prettig inkomen of het vermogen zich andere dingen te ontfangen – peperdure reizen naar alle mogelijke en onmogelijke verre oorden. Een paar duizend gulden ben je aan zo'n trip gauw kwijt, en naar ik aanneem leidt zo'n investering in de meeste gevallen tot het beoogde doel: veel exotisch kijkplezier. Kan een dagje rondbanieren door een Nederlands natuurgebied dat bij wijze van spreken om de hoek ligt qua vogelgenot de vergelijking doorstaan met een geheel verzorgde reis naar de Galapagos-eilanden? Ik zou niet weten waarom dat niet zou kunnen. Het gegeven dat het broedgebied van een bepaalde soort zich op duizenden kilometers van je eigen voordeur bevindt maakt die soort namelijk geen streepje meer of minder interessant. Bovendien: genieten is te plannen. Als ik me voor het begin van een excursie voorneem dat het weer een heel feest zal worden, nou, dan gebeurt dat ook.

Die zekerheid dat het weer genieten geblazen zou zijn was er ook als ik me voorbereidde op een bezoekje aan De Beer, het natuurgebied dat tegenover Hoek van Holland aan de Nieuwe Waterweg lag totdat de expansie van de Rotterdamse haven het omstreeks de eerste helft van de jaren '60 om zeep hielp. Vorige week schreef ik dat ik de meeste van die tochtjes maakte met Jaap, mijn vaste vogelmakker van destijds. Ik ben er ook wel eens met anderen geweest, maar om het verhaal simpel te houden ga ik nu in dit stukje verder net doen of dat niet zo is. De voorpret begon de avond tevoren: kleren en spullen opzoeken en klaar leggen, fiets controleren, naar de weerberichten luisteren, en dan vroeg naar bed. Als ik een wekker had gezet – wat eigenlijk niet nodig was, omdat ik altijd vanzelf op tijd wakker word als er gevogeld moet worden – liep die om een uur of vijf af. Zachtjes achterstevoren (dan kraakten de treden minder) de trap af, naar de huiskamer. Aankleden bij de kolenkachel (laten we maar uitgaan van een winterdag), ontbijt en eten en drinken voor onderweg klaar maken. Daarna het gordijn in de huiskamer op een kier, zodat ik Jaap kan zien voorrijden. Omdat ik graag zeker wil weten dat ik het niet koud zal krijgen heb ik mij gestoken in: 1 lange en 1 korte onderbroek, 2 spijkerbroeken, 3 paar sokken en 2 truien. Een dikke parka (ooit door de man in de dumpzaak aangeprezen als 'speciaal gemaakt voor Pool-oefeningen van het Canadese leger bij 40 graden onder nul'), een ijsmutsje en paar rubber laarzen completeren de outfit. Onze fietsen zijn ouderwets zwaar en degelijk en voorzien van nul versnellingen. Kijkers bezitten we nog niet, maar desondanks hoeven we ons niet te schamen voor onze soortenlijstjes – we zitten allebei al boven de 200.

Het eerste deel van het traject is Den Haag – Monster. De buurt waar we wonen ligt aan de rand van het Haagse Westduinpark, maar het waarnemen en scoren begint al als we voor mijn huis op onze fietsen stappen. We zijn nog maar net toe aan de wetenschap dat soortenjagerij iets heel anders is dan vogels bestuderen en beoefenen op onze excursies dus nog enthousiast de tellerij, in de hoop ons record te verbeteren. Als ik de voordeur open kan ik meteen al een soort of tien opnoemen, beestjes die je bij ons in de buurt altijd wel ziet: huismus, spreeuw, merel, kauw, zwarte kraai, ekster... We kunnen tot Monster door de duinen. Daarna moeten we langs de grote weg naar Hoek van Holland, naar het pontje dat ons vanuit de Berghaven naar De Beer zal brengen. Kosten van het heen en weer varen per persoon (inclusief fiets) in 1954: 90 cent. Prijs van een kaartje op De Beer in 1954: 50 cent. Totale kosten van de expeditie per persoon derhalve: f 1,40. Voor zo'n flutbedragje heb ik in een periode van een kleine tien jaar tientallen verrukkelijke vogeldagen mogen beleven, daar op De Beer. Ik zag er mijn eerste brandganzen. Ik zag er de slechtvalk jagen. En het fijnste was: er waren daar heel veel plekken waar je niets van beschaving of bebouwing zag.

²² Gepubliceerd in 'Het Vrije Volk', 17 november 1984.

[Links] Het bootje van Ary Prins dat voer op de Beer, vertrok vanuit de Berghaven in Hoek van Holland.

Foto collectie Ed Buijsman.

[Midden] Veerman Ary Prins die in 1936 begon met de vaart Hoek van Holland–De Beer en die dit tot het einde van de Beer (en zelfs nog een aantal jaren daarna) zou blijven doen. Foto collectie Ed Buijsman.

[Rechts] Toegangsbevis voor De Beer uit 1952; kosten 50 (gulden)cent. Kaartje collectie Ed Buijsman.

Herinneringen aan de Beer (4)²³

In deze vierde en laatste aflevering van mijn Herinneringen aan De Beer ga ik wat losse eindjes aan elkaar knopen. Daarvoor moeten we om te beginnen terug naar deel 1 van de serie, waarin ik er tot mijn genoegen in slaagde twee favoriete personages te pas te brengen: Jac. P. Thijsse en Shakespeare. Strange bedfellows misschien in de ogen van sommigen, maar de combinatie was zeer opzettelijk. Ik wou er — voor de zoveelste keer — maar weer eens mee aangeven dat het dus nadrukkelijk niet en nooit natuur enerzijds en cultuur anderzijds kan zijn. Thijsse begreep dat heel goed. Hij besepte ten volle dat natuur en menselijke cultuur allebei waardevol zijn en was zeker geen monomane natuur-beschermmer. Kijk maar naar het Verkade-album *Onze Grootte Rivieren*, waaruit ik in het eerste stukje van deze reeks zijn beschrijving van De Beer citeerde. Bijna in één adem bejubelt hij in dat boek het wonderbaarlijke van het semi-eiland vol bijzondere vogels en planten tegenover Hoek van Holland en de bedrijvigheid in een ijzerwalserij, al kan hij het natuurlijk niet laten te vermelden dat op dat industrieterrein krekeltjes zingen.

De Beer werd in de eerste helft van de jaren '60 Europoort. Aansluitend op Thijsse's manier van denken over dit soort zaken zou je van een broedermoord kunnen spreken, en daarmee ben ik dan bij Shakespeare. De Beer, schreef ik, kwam aan z'n eind door murder most foul. Die drie woorden gebruikt in Hamlet de geest van Hamlets vader als hij de prins verhaalt hoe diens oom, Claudius, zich de kroon heeft toegeëigend: door Hamlets vader in zijn slaap te vermoorden. Shakespeare weet het gluisperige van deze moord subtiel te accentueren door de methode die hij de dader laat hanteren: het in het oor druppelen van gif. Ik zei in mijn eerste stukje dat ik mijn serie misschien beter 'Dossier Euromoord' zou kunnen noemen en was toen nog van plan vrij uitvoerig te schetsen hoe het indertijd allemaal gegaan is, met de besluitvorming en zo. Daar zie ik van af. Dit is een soort column, en daarom mag ik met het aangeven van een grote lijn 'volstaan'.

In mijn herinnering ging de sloop van De Beer zo: op gezette tijden stond er een of andere autoriteit op, die het volk meedeelde dat er helaas aan De Beer geknaagd moest worden. Dan pauzeerde hij even, om vervolgens met vroom geloken ogen te verklaren of te suggereren dat niemand zich zorgen hoefde te maken, omdat het mooiste gedeelte gelukkig behouden kon blijven. Dat mooiste deel werd steeds kleiner, tot er van De Beer helemaal niets meer over was. Mijn vaste vogelvriend Jaap (u intussen uit vorige deeltjes bekend) en ik hebben het op de voet kunnen volgen. In deel 3 beschreef ik de eerste

²³ Gepubliceerd in 'Het Vrije Volk', 24 november 1984.

etappe van een winterse expeditie naar De Beer: dik ingepakt op de fiets van Den Haag naar Hoek van Holland, en van daar met het pontje de Waterweg over. Je moest daarna een steiger af die in mijn herinnering honderden meters lang is, naar het huis van de opzichter voor het kopen van een kaartje. Later zou het steeds moeilijker worden om een zodanige route uit te kiezen dat we zo min mogelijk zagen van het Europoortgegraaf, maar dat was ten tijde van ons eerste bezoek aan De Beer nog niet aan de orde.

Die eerste keer was het geen winter, maar liep het tegen de broedtijd. Ze waren in dat seizoen op De Beer altijd tamelijk streng en waakzaam, en zo kwam het misschien dat de opzichter die twee jochies uit Den Haag met hun buitenmodel rugzakken nogal uithoorde voordat hij ze liet gaan. Kwamen we om naar vogels te kijken? Ja, we kwamen om vogels te kijken. Wisten we dat het natuurmonument in deze tijd van het jaar slechts beperkt toegankelijk was? Ja, dat was ons bekend. En welke vogels dachten we hier te zien? Ik pakte mijn vogelgids — toen een nieuw boek, waar de man ietwat afgunstig naar keek — en wees een paar soorten aan, waaronder de lachstern. Ik wist dat die soort op De Beer had gebroed en was optimistisch genoeg om er min of meer op te rekenen dat ik hem meteen de eerste de beste keer te zien zou krijgen ook. Bewakers van natuurterreinen houden niet zo van bezoekers die op zeldzaamheden uit zijn, omdat deze types de neiging hebben de voorschriften aan hun laars te lappen. Jaap en ik deden dat op De Beer vrij veelvuldig, en niet zonder een zekere handigheid. Als het ergens verboden toegang is zonder dat er hekken of andere versperringen staan waar je alleen bewust overtredend overheen kunt is het meestal na enige studie wel mogelijk een zodanige route te kiezen dat je bij betrapping met een stalen gezicht kunt volhouden dat je geen enkel verbodsbord is opgevallen. Zo kwamen wij altijd langs een kleine omweg legaal-illegaal in een kapmeeuwenkolonie. De meeuwen broedden onder de rook van een scheefgezakte Duitse bunker, die als een soort reusachtige permanente schuiltent kon fungeren omdat er een kijkgat in zat waardoor je het volle zicht op de kolonie had. Meeuwen hebben echter de gewoonte massaal alarmerend de lucht in te gaan als mensen zich in hun kolonie begeven. Ik geloof dan ook niet dat het vaak is voorgekomen dat we er in slaagden de kolonie te bezoeken zonder door een van de bewakers met zachte drang verwijderd te worden.

Dit is het einde van mijn terugblik. Zoals gewoonlijk wou ik er iets mee. Toen De Beer verdwenen was hadden we Voorne's Duin nog, met hier en daar overeenkomstig landschap. Dat duingebied behoort tot de mooiste van Nederland en is onder meer zeer waardevol vanwege de grote plantenrijkdom. Meer dan de helft van onze inheemse hogere planten komt daar op dat betrekkelijk kleine stukje grond voor, en het is ook een fijn vogelgebied. Dat moest allemaal maar onverlet blijven, dacht ik zo. Alleen ben ik er niet helemaal gerust op of ik daar ook m'n zin in krijg, want er zijn onheilspellende plannen voor het bergen van slib, die mij iedere keer dat ik erover lees het benauwende gevoel geven dat ik dit al eens eerder heb meegemaakt. Eén moord was wel genoeg, en politici of ambtenaren die denken dat er nóg een keer zo'n grapje valt uit te halen als toen met De Beer zullen wel merken dat natuurbeschermend Nederland van die affaire geleerd heeft.

*Zo was de
aankomst op De
Beer voor wie met
het bootje van Ary
Prins vanuit de
Berghaven was
vertrokken.
Links op de
achtergrond 'De
Blencken' het
huis van opzichter
Korfmaker.
Foto collectie
Ed Buijsman.*

Jan van Gelderen

Drie eitjes, zou ik zo zeggen...²⁴

Altijd op withete toon, van woede niet uit zijn woorden kunnende komen. eiste hij zijn kwartje. Dat moest je maar op zak hebben. Mijn zakgeld in die periode bedroeg twee kwartjes per week. Later begreep ik pas dat hij ons, Rotterdamse vogelaartjes, maar een stelletje tuig vond. Onschuldig tuig, maar toch... Wim Penning die een half vloerbrood onder de linkeroksel van zijn Duitse camouflagejack geklemd hield en een pakje Blue Band in de rechterhand, daarmee het brood besmeerde en uit zijn oksel vrat; Chris van den Hoek die zijn ontstoken oogleden wies met water uit de regenput van de tolgaarder, daarvoor vreselijk op zijn donder kreeg en verklaarde: 'Mijnheer, hier is uw kwartje, maar van microbiologie hebt u geen snars verstand.' Als je het Kwartjespaadje eenmaal had genomen, was je in het vogel-paradijs De Beer. Daar regeerde opzichter Korfmaker. Om hem kon je niet heen. Als je betrappt werd op illegaal verblijf kon je kiezen: óf een proces-verbaal aan je broek óf een jaarkaart à raison van achteneenhalf gulden. Dus hadden we drie jaarkaarten voor vijf man.

Die man wist wat van vogels. Op een zonnige meimorgen hoorden we hem aan de leden van een personeelsvereniging een onzer Rotterdamse scheepvaartbedrijven, een dagje met z'n allen uit, verklaren: 'Daar gaat een kievit.' 'Waar?' vroeg een geïnteresseerde dame. 'Daar, mevrouw', wees Korfmaker, 'ik denk dat-ie tot aan die duindoorns vliegt en dan weer teruggaat... jawel... vrouwtje zo te zien... broeds zo te zien... drie eieren, zo te zien...' 'Echt waar, hoe ziet u dat?' kraaide mevrouw. 'Ach, mevrouwtje... ervaring zal ik maar zeggen. Ik loop hier al weer heel war jaartjes rond. Kijk, ze is neergestreken. Nou, die heeft duidelijk een nestje. Z'n kievit strijkt altijd een stuk van het nest af neer. Dat is om de kraaien en de vossen in de war te brengen, begrijpt u wel. Als u nou in rechte lijn achter me aan loopt, in ganzenpas, zal ik maar zeggen, kunnen we eens kijken of we het nest kunnen vinden. Hebt u wel eens kievitseitjes gezien, behalve op tafel natuurlijk, haha.'

Men ganzenpaste. 'En boven die duindoorns daar zien we de kiekendief. Dat is een roofvogel. Die komt eens kijken of hij niet binnenkort een lekker kievitskuiken te grazen kan nemen.' 'Bedoelt u die daar?' 'Nee, mevrouw, dat is een ekster. Ook geen lekkere jongen, hoor.' 'Wat een natuurmens bent u toch.' De opzichter stond nu naast een in de grond gestoken stokje, naast een kievitsnest met drie eieren. 'We hebben hem. Drie eitjes, ik zei het al.' 'Dat u dat allemaal zomaar ziet.' 'Ach, mevrouwtje... Nou, we moeten maar weer eens gaan. De eieren mogen niet te lang onbebroed blijven.' 'Niet achterblijven, jongens.' 'Nee, meneer Korfmaker.' Wim trok de stok uit de grond, liep dertig meter naar rechts, duwde hem daar in de grond en ik legde er een puntgaaf konijnenschedeltje bij. 'Vanmiddag op stap met de dames van de handwerkclub uit Vlaardingen', verklaarde Korfmaker.

*Opzichter Korfmaker met een groep vrouwen op excursie. Op de achtergrond is nog net het huis van Korfmaker te zien, juni 1958.
Foto ex-collectie Maarten Bakelaar.*

²⁴ Verschenen in de NRC, 20 juni 2002.

Literatuur

Beusekom, G. van, Kooymans, F.P.J., Rutten, M.G. & Tinbergen, N., *Het Vogeleiland*, Schoonderbeek Laren, 1930.
Buijsman, E., *Een eersteklas landschap*, Matrijs Utrecht, 2007.

Houdt de gedachte aan De Beer levend!